

APYSAKOS IR APSAKYMAI

Atostogos

Tada, kai gavau savo pirmąsias atostogas, man buvo aštuoniolika, ir aš nežinojau, kad širdžiai nėra jokių atostogų.

*

Aš papasakosiu apie savo draugą šoferį, kuriam atostogos pasibaigė, kai manosios dar nebuvo prasidėjusios.

Mes susidraugavom prie klubo. Tada mes buvome jau ne vaikai, bet dar ir nesuaugę, ir labai mėgdavom eiti į šokius, nes mūsų nenorėdavo įsileisti. Aš stovėjau kartą priešais klubą ir žiūrėjau, kaip jis, mano būsimasis draugas, jau visą pusvalandį ginčijasi su kontrolieriais. Jis tada dar smulkesnis buvo – vaikas beveik atrodė, ir jį pagaliau netekę kantrybės paėmė už pakarpos ir išspyrė lauk. Jis ne savo noru nulėkė laipteliais žemyn, pabėgė ir išsitiesė ant pilvo. Mergaitės prunkštelėjo, kontrolierius išėjo į lauką ir kvatojosi įsisprendęs į šonus. Mano draugas tirštai nuraudo, pašoko nuo dulkėtos žemės, pervirto per galvą ir šypsodamasis pliaukštelėjo liežuvio:

– Olialia!

Man buvo baisiai gėda, lyg mane patį būtų išspyrė lauk. Aš nuėjau už kampo, jis čiupinėjo kelį ir ašarodamas pasakė:

– Aš tą diedą vis tiek papjausiu.

Padaviau nosinę. Jis atsiraitojo kelnes, nušluostė nubrauktą kelį, paskui akis ir apsižvalgęs beveik pašnibždom paklausė:

– O tos mergičkos... labai juokėsi?

Mes pasiryžom gerokai priraižyti tą kontrolierių ir svarstydami, kaip tai padaryti, ir liedami iš švino kastetus visai susidraugavome. Bet tas pats kontrolierius kitą šeštadienį praleido mus, ir mano draugas, rodydamas j merginų pusę, garsiai pasakė:

– Olialia!

Dabar jis dirbo šoferiu, pūtė dūdą, grojo visur, kur tik reikėdavo, ir nieks nežinojo, kur jam dar teks groti.

Jis nežinojo, kad kažkur senelių namuose gyvena kvailys, Sodininkas kvailys, kaip žmonės vadindavo, norėdami atskirti nuo kito kvailio. Sodininku jį praminė todėl, kad jis smėlėtoj, akmeningoj pakriaušėj už šiukšlių krūvų augino savo sodą – kelias obelis ir serbentų krūmus. Žmonės juokėsi iš Sodininko, ožkos graužė obelaičių žievę, žemė neaugino nei piktžolių. Jis, alsuodamas kaip mirtinai nuvarytas gyvulys, vilko aukštyn į pakriaušę juodžemį, durpes ir vandenį perkepusiai žemei. Pavasarį, kai pražydo obelis, visi sakė, kad Sodininkas pražydo. Jis valandų valandas išstovėdavo savo mažyčiame sode aukštesnis už obelis, kažką burbuliuodamas panosėje ir su didžiausiu liūdesiu stebėdamas, kaip krenta tik užsimezgę obuoliukai. Ir liko tik vienas obuolys, jis noko, ir Sodininkas neskynė jo, kol jis pats, jam bestovint, nukrito ant žemės. Jis sugriebė jį, ilgai vartaliojo rankose, uostė, paskui, šokinėdamas kaip mažas vaikas, daužydamas šonus rankomis ir šūkčiodamas iš susižavėjimo, pasileido į senelių namus. Ir visi žiūrėjo į Sodininko džiaugsmą, čepsėjo lūpomis, kraipė galvas ir išsiskirstė širdy pavydėdami jam tos laimės. Bet Sodininkas ir tada nenurimo, mėtė jį orą obuolį, šokinėjo, daužėsi ir obuolys staiga ištrūko jam iš rankų ir ėmė greitai pasišokinėdamas riedėti į pakalnę pro vartus. Sodininkas sustingo pusiau pakeltomis rankomis, jo veidą iškreipė verksmas, ir sudrebėjęs visu kūnu pasileido paskui obuolį. Raudonas, nedidelis vienintelis obuolys išriedėjo į kelią, ir tai buvo Sodininko mirtis.

*

Jis atėjo pas mane, aš paklausiau, kaip jam dabar. Jis skėstelėjo rankomis ir liūdnai pasakė:

– Olialia...

– Tau reikia užsimiršt, – pasakiau ir pasiūliau, kaip senais gerais laikais, nueiti į šokius.

Jis beviltiškai papurtė galvą:

– Man, supranti... po visų tų velnių... ir nepatogu... Argi, sakai, jau galima?..

– Galėsi nešokt.

Aš irgi nešokau, ir mes susėdom dviese ant vienos kėdės.

Merginos ateina, kviečia jį šokti, jis žvilgteli į mane, aš sėdžiu susimąstęs, tada jis apgailestaudamas išskečia rankas ir liūdnai šypsosi.

– Tau sunku čia? – klausiu, – tau liūdna čia?

Jis nusišypso merginai, pažiūri į mane, patrauko pečiais, paskui linkteli galva:

– Liūdna... o jie šoka laimingi...

– Tu kalbi todėl...

– Aš ir taip nebuvau laimingas... visai laimingas. Tu irgi... nieks nebuvo...

Aš pakylu, jis seka mane, ir mes einame iš salės. Jis šypsosi kažkam ir skėsčioja kažkam rankomis. Mes braunamės durų link, mus stumdo alkūnėmis, kažkas priešaky juokiasi, kažkas patenkintas spragsi pirštais. Aš stengiuosi prisimint, kada buvau laimingas, bet neprisimenu. O gal išleistuvės mokykloj? Ne, aš tada jaučiau liūdesį, nors dainavau ir šokau. Tada sargas, niaurus bekojis, kažko įsiutęs visų akivaizdoje kirviu sukapojo skambutį ir išėjo iš mokyklos.

Aplink svetimi, savim patenkinti veidai, kurie tikriausiai niekada neįaučia skausmo, kurie nežinia ką galvoja, ir man labiau dabar patinka toks liūdnas ir sukrėstas mano draugas negu tas kasdieninis.

Taip, aš niekada nebuvau laimingas. Galbūt mes buvom laimingi vaikystėj. Bet mes augom, ir liūdesys įsiskverbė į mus, nes mes ėmėm galvoti, ir dabar sunku atgauti pranykusį džiaugsmą.

Mano draugas liūdnas, ir kartais atrodo, kad jis niekada nesijuoks po to, kai suvažinėjo Sodininką.

*

Sodininkas gulėjo kruvinas, ištrauktas iš po mano draugo mašinos, nepavijęs savo vienintelio obuolio. Ir žmonės, tylūs ir rūstūs, stovėjo ratu aplink Sodininką ir žiūrėjo į mano draugą. Jis buvo baltas, be lašelio kraujo ir svyrinėjo kaip girtas, paskui suklupo prie Sodininko ir vos girdimai sumurmėjo:

– Aprišt... man... aprišt...

Jis pakėlė galvą į žmones (jie stovėjo kaip siena nebylūs) ir staiga drykstelėjo savo marškinius ir ėmė jais vynioti kruviną Sodininką. Jo alsavimas trūkčiojo, ir žmonės suprato, kad jis rauda viduje. Jie, lyg kažko susigėdę, pasakė:

– Nereikia... nevyniokit... nereikia...

Atvažiavo milicija, greitoji, ir žmonės, iki šiol stovėję nebylūs ir tartum visai be jausmų, ėmė šaukti:

– Paleiskit šoferį – jis nekaltas... nekaltas!

Sodininkas, senas ir nepilnaprotis, buvo jau nebegyvas, o jaunas, beveik dar vaikas šoferis turėjo gyventi, ir jie gynė jį, ir gailėjosi jo jauno, užmušusio savo kely senį.

*

Kai Sodininką nešė paprastučiam karste, atėjo jis ir jo draugai su varinėmis dūdomis, nors jų nieks nekviatė. Ir lydėjo dūdos Sodininką, kol užkasė jį po žeme, ir grojo mano draugas be perstojo, ir aš mačiau mėlynas gyslas išsišovusias jo smilkiniuose, grojo tada, kai kiti nuvargę nutildavo, ir jo viena triūba skardeno virš aukštų kapinių medžių, – ir nieks nebuvo girdėjęs jo taip grojant. Ir žmonės jautė tada, kad lydi ne pusprotį senį, o žmogų, Sodininką lydi. Virš medžių buvo pilkas dangus, ten laukė mūsų nauji pasauliai – o dūdos lydėjo žmogų, nespėjusį pasiekti tų pasaulių.

Ir kai mes mirsime tolimose, šviesmečių atskirtose nuo gimtosios Žemės planetose jausdami nepasotinamą Žemės alkį, Žemės, vienos vienintelės beribėj žvaigždynų sietuvoje, tegu mus palydi į paskutinę kelionę senos varinės dūdos. Ir jose bus viso mūsų gyvenimo apibendrinimas, ir tada visai kvailai atrodys tas nuolatinis „būti ar nebūti“.

*

– Tu gražiai grojai, – pasakiau aš.

Mes vaikščiojome gatvėmis, ir žmonės sakė jam:

– Gražiai grojai.

Aš noriu, kad visiems grotų varinės dūdos... O tu išėjai, tėve, pilka miline, ir nieks tau negrojo, kai nušovė tave. Aš nežinau, ir nieks nežino, kur tu, bet tavo kapas visur, ir žemė visur šventa, ir žmonės, kurie vaikšto žeme, – šventi, ir aš, tavo sūnus, šventas.

*

Iš šviesios vaikystės aš atėjau iki savęs, ir dabar, žingsniuodamas gatve pliaupiant lietui, iš naujo atradau save.

– Pasaulis labai didelis, – pasakiau aš kartą vaikystėje, kai prisirovęs morkų iškeliavau dulkėtu ir nežinomu keliu tolyn ir nuvargęs, seniai sugrauzęs morkas ilsėjausi pagriovį. Ir baltos dulkės ant mano

basų kojų buvo nepaprastos dulkės, kuriose gali kapstyti vištos, – jos dvelkė kažkoku lengvu ilgesiu ir tolimais kilometrais, nutįsusiais per žemės lygumas ir kalnus. Ir pasidarė gera, kad yra namai ir mano gimtasis miestas, pasiklydęs tuose neaprepiamuose žemės plotuose, ir aš buvau laimingas, kad gimiau čia, o ne kitur. Ketverių metų mane operavo, aš vos nemiriau. Anksčiau didžiudavausi tuo, bet dabar nebūčiau galėjęs girtis vaikams savo operacija ir rodyti melsvą pjūvį ant pilvo, nes aš supratau, koks platus pasaulis ir kad labai gera, jei jame gyveni.

Aš žingsniavau dabar grįždamas iš savo vaikystės, aštuoniolikmetis, jaunas, stiprus, per miestą, paskendusį lietuje, ir klausiausi vandens kriokimo užsikimšusiuose vamzdžiuose, ir mačiau žmogų, parimusį už patamsėjusio, lietaus plakamo lango. Aš jutau tuos nematomus, širdim tesuvokiamus ryšius, kurie jungė mane ir tą žmogų, susimąščiusiomis akimis žiūrintį į lietu, ir neišsenkančią šilumą, kuri apgaubia mus ir kiekvieną mūsų paliestą daiktą. Mano širdis tyliai dainavo, be žodžių, kaip dainuoja smuikas, ir jaučiau, koks aš esu geras ir kokią beribę meilę nešioju savyje.

Po mėlynu dangum mano miestas. Kai užlipu ant kalnų, visada išgirstu jo giesmes: darbininkų, skambias ir nekaltas berniukų ir mergaičių, iškilmingas saulėlydiškas senių giesmes. Žmonės dirba, juokiasi, valgo, mylisi, rašo laiškus ir įmeta juos į mėlynas pašto dėžutes. Ir nieko daugiau nereikia, ir viskas prasminga...

Aš žiūrėjau į pašto dėžutę už alinės kampo, o gatvės dar tebedžiūvo po vakarykštės liūtis, ir veržėsi pro skylę iš mėlynos pašto dėžutės lyg iš garlaivio tiršti dūmai: jaunas toks kaip aš žmogus, apsižvalgęs ir gudriai šyptelėjęs, įmetė rusenančią nuorūką į dėžutę ir lyg niekur nieko nuėjo. O, aš tave visada pažinsiu!..

Grįžau namo, atsiguliau ir užsimerkęs dar ir dar mačiau mėlyną pašto dėžutę, pro plyšį lyg iš garlaivio virstančius dūmus ir pats fiziškai aiškiai jutau, kaip raitosi nuo karščio laišakai ir virsta pelenais. Aš nenorėjau, draudžiau sau galvoti. „Miegot, miegot“, – tikinau save per jėgą, pagaliau užsnūdau ir neramiai vartydamasis sapnavau, bet ne pašto dėžutę, o baisų, įniršusį žmogų, mokyklos sargą, kirviu kapojantį skambutį. Pabudau, kai kambary jau plaukiojo prieblanda, nuvargęs, lyg visai būčiau nemiegojęs. Į stiklą beviltiškai daužėsi musė. Aš pagiežingai šyptelėjau ir vis taip pat šypsodamasis ėmiau priekabiai apžiūrinėti kambarį. Už lango kieme kažkas nematomas atsikrenkštė, kažkas staiga plonai idiotiškai sukikeno. Baisi neapykanta užplūdo mane, ir man atrodė, kad nutvėręs automata galėčiau šaudyti aukštyn, žemyn, visur, į viską aplinkui. Aš mažai, tik retkarčiais rūkiau, bet dabar ėmiau traukti cigaretę po cigaretės iki apsinuodijimo, išsekau, nuilsau, ir mane apėmė gailėtis sau, nesuprantamas liūdesys ir skausmas, aš norėjau verkti kaip nuskriaustas vaikas.

Aš nepažįstu savęs ir galbūt ieškosiu savęs ir nespėsiu rasti. Dar vakar, kai pylė lietus, aš buvau šventas, ir pasaulis, ir žmonės buvo šventi, ir aš tikėjau tada, kad taip bus visados, kad iki tol aš be reikalo gyvenau kankindamasis, per jėgą. Atrodė, kad tereikia suvokti, jog mūsų gyvenimas šventas, ir mes, ir viskas mūsų bus gaubiama meilės ir šilumos.

Bet ateina su rusenančiais papirosais žmonės, kuriems gyvenimas – lengvas spalvotas filmas, ir sudegina viską.

Kieme rėkia primuštas vaikas, trinksi priebučio durys, kažkas atkaukši link mano kambario, barbena ir klausia:

– Gal tamstom žuvies reikia... Šviežia...

– Ak, nekiškkit jūs savo žuvų...

Taip, nereikia, mums nieko nereikia, mes visko turim, draugų, ir tų daugiau nei žuvų.

„Tai ko tau, sakyk, gerbiamasis, trūksta?“

Aš įsiklausiau į save. Kažkur giliai širdies gelmėse skambėjo senas atsisveikinimo valsas, ir atėjo seniai žuvęs mano tėvas, susimąstęs, pilka miline. Lėkė kažkur juodas dangus, ir varinės triūbos gaudė seną valsą, lėtai sukosi žmonės pilkomis milinėmis padėję galvas vienas kitam ant peties... Tėvas žiūrėjo į mane, ir aš jutau jo milinės ir šautuvo kvapą. Paskui užtrimitavo kelionėn, ir visi nužygiavo vienodai rūstūs ir susimąstę, ir aš negalėjau atskirti: visi jie buvo mano tėvai...

*

Aš mažai pažinojau savo kaimynus. Dažnai ilgai ir atkakliai galvodavau apie kokį nepažįstamą, kartą sutiktą žmogų, ir visai nepastebėdavau šalia esančių. Pirmame aukšte gyveno storas, raudonas žmogus. Jis buvo mėsininkas; dieną dirbdavo, o vakare kentėdavo – taip sakydavo visas namas, kai matydavo jį su sūnum ant suoliuko. Aš irgi sėdėdavau kartu, ir turbūt jam būdavo geriau, kai kas nors klausydavosi jo, kenčiančio balsu:

– Jos kraujas sugedęs... Jie pila naują... Bet iš kur jie ima tiek... Kai aš įsikirtau, beveik stiklinė pribėgo...

Jo žmona gulėjo klinikose, jis dažnai ten važinėdavo, ir jam kartą aiškiai pasakė: viskas... po dienos... kitos... gali rūpintis karsto.

Tą vakarą jis beveik nekalbėjo, retkarčiais sukūčkiodavo, paskui, matyt, mintyse palaidojęs savo žmoną, su švelniu priekaištu pasakė:

– Kraujas tas visur... taigi... Nereikėjo, sakiau... Kam mums tie vaikai...

Mes kartu nuėjome namo, mėsininkas išsitraukė raktą, atsiduso ir ėmė rakinti tuščio buto duris:

– Ech, kraujas... taigi... ir karstą užsakiau... tegu dirba... ech...

*

Šiandien radau ant suoliuko kažkieno užmirštą apiplyšusi „Robinsoną Kruzą“, geriausią pasaulio knygą, kaip sakydavau vaikystėje. Aš norėjau kaip anomis geromis dienomis pasinerti į knygą ir pajusti tą žavesį, kuris spinduliuodavo iš kiekvienos eilutės, bet bijojau rasti vien nučiupinėtus lapus. Nežiūrėdamas atsivožiau knygą ir ėmiau skaityti.

„... atsisėdau ant žemės žiūrėdamas į jūrą, kuri buvo tiesiai prieš mane, labai rami ir lygi. Taip besėdint, man kilo įvairių minčių, kaip antai: kas yra ši žemė ir jūra, kurios tiek daug mačiau, – iš kur jos kilo, ir kas aš esu ir tie visi kiti padarai... Aš atsikėliau susimąstęs ir nuliūdęs nuėjau atgal į savo užuolandą...“

Vaikystėje aš nesupratau, kad Robinsonas – tai aš, dabar ir aš išgyvenau tą žmonių ilgėjimosi jausmą, kuris kaip nesuprantama gėla persmelkdavo visą kūną, ir atrodė, kad visas mano gyvenimas tebuvo vien nesibaigiantis žmonių ilgesys.

Temo, mėsininko vis nebuvo, aš atsilošiau į medį ir pro lapus pamačiau žvaigždėtą dangų. Kažkur tarp šakų buvo lizdas, ištirpęs tamsoje, ten buvo tylu – paukščiai miegojo su paukščiais šonas prie šono savo namuose, žmonės uždegė šviesas, valgė vakarienę gerdami pieną ir riekdami nuo vieno kepalu duoną ir gulė jausdami vienas kito alsavimą. Mano langas buvo tamsus: ten niekas neraikė duonos ir negulė kartu miegoti. Tėvas užsimetė ant peties šautuvą ir išžygiavo visam laikui, ir motina, kai buvo gyva, dažnai bedirbdama staiga sustodavo ir imdavo pasakoti, tarsi kalbėtusi su savimi. Aš daug ką užmiršau – nereikia pykti ant manęs, mažas tada buvau.

Aš gimiau sušaudytoj, apdegusioj ligoninėj išdaužytais stiklais. Motina pagalve užkimšo langą, bet vis tiek pūtė šalti skersvėjai. Kitoj gatvės pusėj degė vaistinė, vėjas nešė dūmus, ir aš ėmiau kosėti.

– Tu smarkiai kosėjai... Saugokis bronchito, – visada sakydavo motina pertraukusi prisiminimus.

Aš ir dabar dažnai kosčiu, matyt, tie prakeikti karo dūmai giliai įsigrauzė į mane.

Visi motinos prisiminimai nejučiom sueidavo į tėvą. Jis ir atsisveikino su mumis paskubom, nenusiimdamas šautuvo, o aš rėčiau ir stūmiau šalin savo tėvą, apsvilkusį šiurkščia miline.

Paglosčiau ir palikau knygą po medžiu su paukščiais ir žvaigždėmis ir nuėjau vienas miegoti.

Aš įpratau, man pasidarė lyg kokia pareiga sėdėti po medžiais su mėsininku ir jo sūnumi.

Mėsininkas, kaip visada, padūsauja apie blogą kraują ir eina namo. Berniukas, matyt, bijo tuščių, seniai netvarkomų kambarių ir sėdi tylėdamas, sunėręs pirštus ant pilvo kaip senis. Su juo dar sunkiau negu su jo tėvu. Aš juokinu jį, net mėginu vaikščioti ant rankų. Jis žiūri į mane nemirksėdamas, išplėstom akim ir tyli, nesišypso. Aš klausiu jį:

– Ką tu mėgsti? Na, ką tu mėgdavai?

– Pasakas...

Aš nežinau gerai nė vienos pasakos, niekas man jų nesekdavo, bet man nesunku visur matyti pasaką. Aš žiūrėjau į iškritusį iš lizdo paukštytį ir pasakojau berniukui apie jį, bet taip, lyg jis gyvas būtų.

– Taip, paukščiukas gyvas, ir bus jis visada gyvas. Paukščiai irgi gimsta, kaip žmonės. Aš ir tu, mes visi gimėm, – bet sakoma, kad paukščiai prasikala. Mažas paukščiukas prasikalė, motina jį apgaubė sparnais, ir jis dabar žinojo, kad visa, kas gera ir šilta, vadinasi motina. Jis išlindo iš po motinos sparno ir krūptelėjo: buvo tamsu, girdėjosi kažkokie baisūs, bet įdomūs garsai. Jis sužinojo, kad tai jų namai – medžiai šniokščia...

– Tau įdomu? – paklausiau berniuką.

Aš galėjau pasakoti visą naktį.

– O jų namai – medžiai? – atsakė berniukas.

– Na taip, ir jie gyvena...

– O medžiai kapinėse patys auga ar juos sodina? – paklausė mėsininko sūnus.

Aš pakilau nieko nesakydamas, beveik šiurkščiai paraginau berniuką, atidaviau jį mėsininkui ir ėmiau kopti tamsiais laiptais kabindamasis turėklų į savo kambarį.

*

Vakare atėjo mano draugas, pasakė „olialia“ ir nusijuokė. Buvo gera, suoliukas stovėjo tuščias – mėsininkas, matyt, buvo pas žmoną, ir atrodė, kad jokios mirties negali būti šiame puikiame pasaulyje. Aš mylėjau medžius, ir mes atsisėdome po jais, kur kiekvieną vakarą kentėdavo mėsininkas. Aš nekentėjau ir galvojau, kad ir mano draugas negali kentėti tokį puikų vakarą.

Vos spėjom prisėsti, kai pamačiau mėsininką su sūnum už rankos. Jis atsisėdo greta mano draugo, ilgai dūsavo, šnarpštė, paskui pasakė pirma taikydamas man, paskui mano draugui:

– Kraujas, taigi... O tu labai gražiai grojai...

Mano draugas žvilgtelėjo į mėsininką ir ėmė batu knisti žemę.

– Kraujas tas... taigi... o ji, vargšėlė, kamuojasi... nemiršta, – pasakė mėsininkas ir pakartojo su tokia baisia širdgėla ir neviltim, kad mano draugas atsitraukė nuo mėsininko.

– Nemiršta... jie dirbtuvėse karstą padarė... nieks nemėgsta karstų... ir turėjau pasiimt...

Mėsininkas palietė mane prakaituota ranka ir persilenkęs per mano draugą ėmė šnibždėti.

– Tu žinai... taigi... jis sandėliuke stovi dabar... ten ir buhalterės kartu malkos ir viskas... bijo moteriška, supranti, tokie jau žmonės... Tai laikinai... laikinai... ar galėčiau perkelti į jūsų... taigi...

– Ak, darykit, kaip jūs...

Man buvo gaila vakaro.

Mėsininkas sušilęs tempė karstą pro malkinės duris, sūnus stovėjo šalia ir nemirksėdamas žiūrėjo į karstą, aš irgi žiūrėjau, bet nenorėjau padėti mėsininkui.

Paskui jis vėl prisėdo prie mūsų šluostydamasis kaktą, su lengvu pasitenkinimu atsiduso, skubiai išleido dar vieną atodūsi, sunkų ir kenčiantį, kažką galvojo, paėmė už rankos mano draugą ir pasakė:

– O, tu gražiai grojai... labai gražiai... Man, matai, supranti... gera ji buvo... Ar negalėsi pagrot, kai... Noriu, supranti, kad laidotuvės...

Aš negrosiu.

– Ne, tu ne taip... aš užmokėsiu ir...

– A, pasilik tuos pinigus... man ne tiek duodavo, ir tai... – jis atsitraukė nuo mėsininko, bet mėsininkas vis tiek bandė pagauti jį už rankos, ir man atrodė, kad jis pašoks ir išrėks jam į veidą: „Atitrauk velniop savo karstuotas rankas!“ Bet jis tik nekantriai pasakė:

– Na, ko tu prikibai... ir, be to, gyvą žmogų... nemyli, kad taip... O aš negrosiu... užtenka man jau...

Mėsininkas pabalo ir ėmė giliai traukti orą. Berniukas staiga prišoko prie mano draugo, ėmė jį daužyti kumščiuokais.

*

Visur buvo mirtis... Vaikystėje, kai pradėjau galvoti, aš buvau nemirtingas, ir mano mylimi žmonės turėjo būti nemirtingi. Bet jie netikėjo tuo ir todėl mirė. Tada manyje dar gyveno Dievas, jis buvo kuklus ir primindavo save tik vakare, kai reikėdavo melstis. Aš jau tada buvau maištininkas, skaičiau Baironą ir

neapkenčiau jokio nusižeminimo. Tad kaip aš galėjau klauptis ant kelių? Ir aš ėmiau melstis gulėdamas, ir buvau lygus su Dievu.

Paskui atėjo mirtis – vaškinės žvakės, vaškinis motinos veidas ir kvapas, mirties kvapas. Aš pirmąkart, stingdamas nuo atsivėrusios prieš mane klaikybės, suvokiau, kas yra mirtis, ir supratau, kad Dievas – tai mirtis, ir ėmiau neapkęsti jo. Naktį kartą pabudau ir ilgai žiūrėjau į tamsą. Langai buvo ne juodi, o juodai mėlyni, švytintys su baisia įtampa. Kažkur toli griaudė, švokštė medžiai ir kaukė šuo, paskui nutilo, ir kauksmas pasigirdo arčiau.

Pajutau šąlant širdį ir instinktyviai susiriečiau į kamuoliuką – aš žinojau, kad čia ateina dievas, neapkenčiamas mirties dievas. Man pasirodė, kad išgirdau durų girgždėjimą ir žingsnius link mano kambario.

Aš sukandau dantis, man atrodė, kad šaltos rankos grabinėja po patalą. Aš verkiau:

„Dieve, palik mane, leisk man gyventi... kam tu pasiėmei mamą... aš niekam netrukdu, ir tu niekam netrukdyk... ir tegu gyvena visi, kuriuos aš myliu, tegu visi nemiršta...“

Aš maldavau, o jis piktai juokėsi. Man stingo širdis, bet, beprotiškos drąsos apimtas, pasakiau jam:

– Aš nesimelsiu!

Jis užspringo juoku, ir aš, virpėdamas, sulaukęs raudą, ėmiau grasinti:

– Aš nušausiu tave... aš užmušiu tave... aš nebijau tavęs... ir kam tu visiems trukdai!

Paskui išgirdau burzgiančią kieme mašiną ir besikeliantį šoferį ir daugiau nebebijojau. Kambario buvo šviesu nuo mašinos prožektoriu, ir dievo nebebuvo: jis pabėgo ir niekada nebegrįžo.

Aš kūriau tada planus susprogdinti visas bažnyčias ir kapines, atimti iš senių, besigardžiuojančių mintimis apie mirtį, visas lazdas ir ramentus, išvesti į saulę ir priversti juos juoktis, šokinėti, būti sveikiems ir pasakyti tada žmonėms:

– Žmonės, mes nemirtingi!

Dabar stebiuosi, kad manęs visai nebejaudina vaikystės nemirtingumas. Nejaugi aš pasidariau mirtingas kaip tie žmonės, kurių nekęsdavau, ir man darosi baisu, kad mano širdis gali išsekti ir aš negalėsiu gyventi neramiai ir audringai. Aš nenoriu būti panašus į tuos vadinamuosius subrendusius, aš noriu būti vaikas, kuriam viskas prieš akis ir viskas neaišku.

*

Kiemu eina gražioji laiškanešė. Prieš mano langą ji susikaupia. Aš užrakinu duris ir spūdinu į tamsųjį koridoriaus galą. Ji lipa laiptais, spaudžia durų rankeną, ilgai stovi ir nueina nepalikusi jokio laiško.

Kai pradėjau dirbti, man buvo sunku, aš neturėjau draugų, ir būdavo gera šnekėtis su draugišku žmogumi. Ji ateidavo baigusi išnešioti paštą visai gatvei. Aš drybsodavau tuo metu lovoje nususukęs į sieną. Ji klausdavo:

– Tau vis nesiseka?

Man visiškai tada nesisekė, ir gamykla rytais, kai eidavau į darbą, pasitikdavo kaip urzgiantis žvėris.

Aš sekdavau tylus jos žingsnius: štai ji pataisė kažką ant stalo, kažką pastatė į vietą, aš jos visai nesivaržydavau ir kalbėdavau, kas ateidavo į galvą: apie darbą, apie tai, ką aš galvoju ir kas mane kankina. Ji klausydavosi tylėdama nenuleisdama nuo manęs akių.

O vėliau aš ėmiau jos vengti.

Dabar, kai man atneša laiškus, jų neskaitau: juos rašo ji pati ir pati nešioja.

*

Mano draugas nuo ryto važinėdavo mašina, ir aš slampinėjau be tikslo po miestą. Prieš akis buvo visa diena kišenėje turėjau pinigų, ir nutariau pasigerti. Alinėje pradžiai užsisakiau tik alaus ieškodamas vietos atsisėsti. Jauni barzdoti žmonės užmerktomis akimis lėtai siurbė alų. Aš laukiau, kada jie atsimerks, bet jie tikriausiai nieko nenorėjo matyti. Kažkoks apygirtis linktelėjo man, aš atsidusau ir prisėdau prie jo. Jis buvo gerokai įgėręs, padeklamavo kažkokį eilėrašį ir prisipažino, kad myli mane. Aš užsakiau vyno, jam daviau tik truputį ir gerdamas susilyginau su juo.

Jis žiūrėjo į mane nemirksėdamas ir ėmė niūriai į taktą linguoti galvą:

– Eina dienos, eina, eina...

Paskui kimiai su ašaromis akyse uždainavo:

Naktys be mėnulio,

Kaip širdis be meilės.

Aš atsilošiau ir girtai nusijuokiau:

– Nėra jokios meilės... pasaka, ir tu dar, seni...

Jis ėmė gintis rankomis, pridėjo pirštą prie lūpų:

– O, nekalbėk, nekalbėk... Tu jaunas dar... duok, pabučiuosiu...

Jis norėjo apkabinti mane, kai staiga susigūžė:

– Nejudėk... ten už lango... duktė... aš nenoriu... nejudėk.

Aš pamačiau už stiklo mergaitę ilgais puikiais plaukais. Jos veido gerai neįžiūrėjau, bet ji man pasirodė liūdna ir graži. Ji pastovėjo kiek ir nuėjo. Aš atstūmiau girtą jos tėvą ir išbėgau į gatvę. Buvau drąsus ir pasisiūliau palydėti. Paskui staiga atsiminiau, kad gėriau išsivilkęs, paprašiau luktelėti ir kaip viesulas nukūliau į alinę pasiimti švarko. Grįžau, bet jos jau nebebuvo, ir spyriau į alinės duris.

Paskui kažkas apsikabino mane ir išvedė iš alinės, aš ėjau kažkur ir miegojau nuvirtęs kažkur. Kai, ramstydamosis sienų, pasikėliau, buvo naktis. Nusvyrinėjau atgal į alinę. Ant durų kabojo sunki spyna. Atsistoju prie didelio stiklinio lango taip, kaip stovėjo ta liūdna ir graži mergaitė, ir pamačiau savo veidą. Ta pati įgrisusi nosis, tos pačios kiauliškos akys, nešiojama nenunešiojama burna, raukšlėta rūkaliaus ir alkoholiko kakta, kur barška kelios mintys ir daugiau nieko. Ir nėra jokios žmogaus didybės, o jeigu kas taip sako, tegu pasižiūri į alinės langą, ir medžiu, tada atrodys, būti geriau negu žmogumi.

*

Pabundu staigiai, lyg kieno stuktelėtas, akimirką nesąmoningai priešinuosi tai naujai būsenai, bet miegas jau nušvilpė nuo manęs kaip vienišas automobilis naktį, ir aš dar užsimerkęs pamatau šviesą. Man regis, kad net jeigu būčiau aklas, visada pabusdamas matyčiau šviesą, ir aš dalelę sekundės būnu lyg kūdikis, kurio širdis ir protas vien lygūs balti laukai. Bet tuoj griaudėdamas užlieja mane kažkoks pilkšvai juodas nerimas, per akimirksnį gerokai pasenstu, viduje viskas įsitempia, ir aš visai pabundu, lyg žvėris pasiruošęs mirtinam šuoliui.

„Jeigu žmonės šaudytų, manęs neužklyptų netikėtai“, – pagalvoju kas rytą ir nulydžiu pilka miline žygiuojantį per širdį tėvą. Tai tapo man kaip malda, ir šiandien dundėjo juodas, rūstus dangus, kaleno kulkosvaidžiai ir ėjo tėvas mano širdies laukais. Galvą slėgė vakarykščio girtavimo drumzlės, ir man ypatingai sunku buvo jausti tėvo milinės šiurkštumą ir šautuvo svorį, ir aš sėdėjau nuleidęs galvą.

– Koks tu, sūnau?..

Tėvas žiūrėjo į mane, ir raitėsi juodi karo dūmai. Aš tik tylėjau parėmęs galvą kumščiais, ir jis nužygiavo, nes jo laukė sunki ir amžina kelionė.

*

Vaikščiojau gatvėmis, ir keistas nerimas stūmė mane. Aš žinojau, kad turiu sutikti kažką, ir žiūrėjau į visus praeinančius žmones – bet ne jų man reikėjo. Nuvargau, nuėjau į Didžiąsias pievas, dribau į žolę, užsimerkiau ir staiga aiškiai pamačiau melsvai pilką alinės langą, gražią ir liūdną mergaitę už jo, ir ilgesys suvirpino mane:

– Ateik tu, liūdna ir graži, ateik į šias Didžiąsias pievas...

Atsimerkiau, dangumi, vydamiesi viens kitą, lėkė balti debesys, vėjas siautė virš pievų, ir gulint žolės atrodė kaip tankus ir aukštas miškas. Aš išgirdau, greičiau pajutau miegančio žmogaus alsavimą. Žolėje, už vienišo krūmokšnio, veidu į mokyklą gulėjo tas baisus bekojis žmogus, sargas, kirviu sukapojęs mokyklos skambutį. „Jeigu jis turėtų šautuvą, puikiai galėtų apšaudyti mokyklą.“

Jis pabudo staiga, persivertė kniūbsčias ir paklausė durdamas į mane pirštu:

– Tu mokeisi mūsų mokykloj?

Aš linktelėjau galvą. Jis atsisėdo, ištiesė abiem rankom savo koją ir susijuokė:

– Tai durnas sutvėrimas ta koja... seniai nupjovė, o vis ramybės neduoda.

Atsiduso, stuktėlėjo protezu į žemę ir niūriai burbtelėjo:

– O aš dar jūrininku norėjau būt...

Jis man nepasakė nė dvidešimties žodžių, bet aš mačiau visą jo gyvenimą, aš kūriau jį, ir visa tai, ką šis bekojis sargas turėjo bjauraus, nereikalingo ir šlykštaus, man savaimė atkrito, ir liko žmogus, kurio visas gyvenimas tebuvo vienas didelis troškimas, viena didelė svajonė.

Jis labai norėjo būti jūrininku ir būtų buvęs. Išsiruošė, atsibučiavo, nusigėrė, ir tą pačią dieną malūnas įsuko jį, – ir sudie, jūra. Prieš tuos keliolika metų jis atėjo į mokyklą išvargęs ir susenęs, su puikiu senovišku skambučiu. Ir priėmė jį sargu daugiausia dėl to skambučio, ir davė kambarį pusrūsy, šalia katilinės. Atpjaudami koją žmonės kartu atpjavė nuo jo kažką daugiau, jis užsisklendė savy, tapo atšiaurus, ir niekas per tuos ilgus metus nežinojo, kas dėjos jo širdy. Jis įprato niekinti ir nekęsti visa, ką jis gaudavo iš žmonių, ir jam atrodė, kad priimdami jį į mokyklą žmonės duoda jam išmaldą, nors iš tikrųjų jis buvo stiprus ir geras darbininkas. Jis niekada nebuvo matęs jūros, bet ji užgriuvo jį – šviesi, sklidina laimės, o ne vandens, kai jis ruošėsi tapti jūrininku, ir – kažkokia karti, deginanti kaip nuoskauda, bet vis tiek geidžiama, kai jam nupjovė koją. Jis gulėdavo savo kambarėly prie katilinės, ir naktimis kankindavo jį jūra, spėjusi pavirsti kažkuo gyvu, ir jis geisdavo jos, kaip geidžiama moters. Ir kai retkarčiais kas nors, prisiminęs jį, pasiūlydavo važiuoti kartu su ekskursija prie jūros, jis blykšdavo ir kietai sučiaupęs lūpas staigiai nosisukdavo. Jis nežinojo, kad nejučiomis mokykla jam tapo laivu, kuriuo jis

vagojo jūrą, laiko jūrą. Ir jis kūrendavo ne mokyklos katilinę, o laivo mašinas ir iškeldamas vėliavas vaikščiodavo ne mokyklos stogu, o laivo deniu, ir jis jau būdavo nebe sargas, kuris skambina pamokoms, renka šiukšles ir kūrena netikusia anglim katilinę, o vairininkas, atsakingas už savo laivą, tegu ir eilinis vairininkas. Jis neaiškiai pajuto tą tik tada, kai sukapojo skambutį ir visam laikui išėjo iš mokyklos. Jis, o ne kas kitas turėjo skambinti paskutini kartą tiems, kurie paliko mokyklą, jis, o ne kas kitas matė, kaip vaikai virto vyrais, ir kai jam neleido šito, kai net jėga norėjo atimti skambutį, jis suspaudė jį ir pasakė:

– Aš atsinešiau, aš išsinešiu, – ir kietai sučiaupęs lūpas visų akivaizdoje užsimojo kirviu.

Saulė pasisuko ir plieskė mums į veidą.

– Ta saulė šiandien kepina, – pasakė sargas.

Kepina... Ir ten, prie jūros, saulė jį kepino.

Kai jis išėjo iš mokyklos, ilgai bastėsi be vietos, ir dienos pasidarė pilnos irzlumo. Jis pasiėmė su savim viską, net sukapotą skambutį, nenorėdamas mokyklai nieko palikti, ir nežinojo, kad palieka viską. Jis dabar turėjo daug laiko, ir jūra kaip niekada jį kankino, ir jis neištvėrė. Autobusas vežė jį visą dieną, o jis sėdėjo sustingęs kaip lavonas, nenusivilkdamas net savo storo švarko. Paskui jis brido per pajūrio kopas, nuvargęs, ir jam atrodė, kad nėra jokios jūros – žmonės išsigalvojo ją, kad jį kankintų.

Bet pagaliau jis pamatė jūrą. Ji buvo rami kaip didelis ežeras, saulė kepino, ir visas paplūdimys buvo nugultas žmonių. Tai vadinosi jūra. Jis ėjo pačia pakrante, vienintelis juodas ir nerangus tarp nuogų, įdegusių žmonių, palikdamas galias pėdas. Ėjo įsmeigęs žvilgsnį kažkur priešais save, ir raukšlės, sugulusios prie lūpų, buvo lyg kirviu iškapotos.

– Kur jūra?.. – sumurmėjo jis į nieką nesikreipdamas, bet jį išgirdo tie nuogi, besivoliojantys smėlyje žmonės, kažkas nusikvatojo:

– Čia jūra...

– Kur?.. – pakartojo jis.

– Čia, seni, čia...

Jis nuėjo per Didžiąsias pievas ir paliko tylų, visur esantį gerumą, kažkokią meilę, persunktą gėlos.

*

Aš galvoju apie tą bekoją žmogų, sukapojusį kirviu skambutį, ir jaučiu dar didesnę dirginantį ilgesį ir nerimą. Kai vaikštau gatvėmis, man ima atrodyti, kad ieškau ne tos mergaitės už alinės stiklo, o kažko liūdno ir gražaus. Ir aš kaip niekada aštriai juntu laiko svorį, valandas, minutes, akimirkas, kurios ne šiaip

sau laikas, slenkantis laikrodžių ciferblatais, o mūsų gyvenimo gyva, neiškertama dalis. Buvau tikras, kad rasiu, ko ieškau. Ir kai pagaliau gatvėje sutikau tą gražią ir liūdną mergaitę, ji juokėsi, ir aš nežinojau, ar prieš mane tai, dėl ko jaučiu nerimą ir ilgesį ir bastausi gatvėmis. Žiūrėjau į ją, šypsojau susimąstęs, kalbėjau apie pirmą mūsų susitikimą, apie švarką, paliktą alinėje, siūliau susitikti dar kartą, nors ne tą tuo metu galvojau. Aš ilgai žiūrėjau į ją, užmiršau šypsotis, ji irgi staiga liovėsi juoktis, ir pasakiau susimąstęs, beveik niūriai:

– Vis tiek ateik.

Ji valandėlę tyrinėjo mane, apsisuko ir nuėjo. Ėjau šalia jos ir žiūrėjau jai į veidą. Ji stabtelėjo, ir aš paklausiau:

– Ateisi?

Ji apsidairė aplink lyg šaukdamasi pagalbos, žvilgtelėjo į mane, nudelbė akis, o aš vėl paklausiau:

– Ateisi?

Ji skubiai, tartum netekusi kantrybės, nežymiai linktelėjo ir beveik bėgte nubėgo. Aš staiga nusijuokiau ir niekaip negalėjau suprasti, kur manyje tūno šitokia daugybė linksmumo.

Dangus buvo baltas, žmonės geri, medžiai galingi, ir aš buvau galingas.

*

Vaikystėje po motinos mirties aš pirmąkart stovėjau tose didžiulėse pokario duonos eilėse. Giminaičiai aprenge mane storai ir dar su tamsa užėmė eilę – pastatė mane už vatinės kažkokio senuko nugaros ir prisakė niekur nesitraukti. Aš sušalau, marino miegas, ir senuko nugara tapo gerai pažįstama kaip sodas, kuriame mes slapstydavomės. Rytą ėmiau prašyti, kad pasaugotų eilę.

– Eik, eik, berniuk, nebijok, nusilengvink į sveikatą, – nuramino senukas, – eilė ne vilkas, nepabėgs.

Aš bėgau į griuvėsius ieškodamas tuščios vietos, o eilė buvo išsirangiusi ir vietom išpampusi kaip milžiniška gyvatė. Griuvėsiuose nuo vėjo slėpėsi moterys su vaikais, aš nubėgau toliau. Ir tuo metu ta milžiniška gyvatė subangavo – atidarė krautuvę. Aš puoliau ieškoti pažįstamos nugaros, bet neradau. Gal senukas jau buvo viduje ir pirko duoną? Įsikibau į duris, bet moterys atstūmė mane ir ėmė šaukti:

– Prielipas, prielipas!..

Grįžau į griuvėsius, ten buvo tuščia, visi pirko duoną, ir aš šlapinausi tada prisiglaudęs prie raudonos sienos.

Dabar laukdamas sėdėjau ant akmeninių buvusio vienuolyno laiptų. Kai pirkau tai liūdnei ir gražiai mergaitei visą krūvą gėlių, stebėdamasi gėlininkė klausė:

– Kam jums tiek daug?..

Kam... Tada buvo duonos eilės... o gal visai tada neaugo gėlės? Nuo vienuolyno iki pačių Didžiųjų pievų vaikščiojo apsikabinę jauni kaip aš žmonės.

Ėmė temti, o aš vis laukiau, vaikai sustodavo ir spoksodavo į mane, ir iš vaikystės kaip tolimi kartūs dūmai padvelkė į mane baisus svetimybės jausmas.

Prielipas. Tai kas – jie, praeinantys apsikabinę pro šalį, ar aš su savo idiotiška krūva gėlių – svetimi miestui? Jie moka juoktis, jie moka kažkaip savaip mylėti, lyg nešioti švelnų ir minkštą megztinį, jie moka gerti alų užmerkę akis, jie gali sudeginti laiškus mėlynoje pašto dėžutėje ir jie gali pražygiuoti visą pasaulį sukišę rankas į kišenes, ir jiems nėra jokių uždraustų zonų ir nieko negalimo. Aš gėdijausi savęs kaip vaikystėje, jie buvo stipresni, ne – gajesni, nepajudinami, jie vadinosi dabartiniai, o aš galbūt tebuvo Robinzonas Kruzas, išmestas su glėbiu gėlių į jų krantą. Ir niekam aš nerūpėjau, ir niekas neatėjo pasitikti manęs.

Visai vakare pamačiau raudoną motociklą. Jis sustojo prie tabako kiosko, motociklininkas nulipo, o mergaitė, ta liūdna ir graži mergaitė, kurios aš laukiau, liko sėdėti. Ji staiga pasisuko ir žvilgtelėjo į vienuolyno pusę. Aš pašokau, perbėgau gatvę ir pasakiau:

– Paimk gėles...

Ji sėdėjo nejudėdama, paskui skausmingai šyptelėjo:

– O, kam tiek daug?

Atėjo motociklininkas su cigaretėmis, aš padėjau, beveik meste numėčiau gėles ant motociklo.

– Oi, krenta... – pasakė mergaitė.

Motociklininkas išsitraukė plonos vielos gabalą, ir mes abu tylėdami pririšome gėles prie benzino bako. Kai nebebuvo ką veikti, jis įsikando cigaretę ir nedegdamas jos ėmė žiūrėti į vienuolyno bažnyčios bokštus. Ir aš jaučiau, koks jis dabartinis, jam tiko viskas, ir automatas jam būtų tikęs. Jie abu su savo motociklu, brezentinėm kelnėm buvo kažkokie... kažkokie tobuli.

Mergaitė nušoko žemėn ir pažiūrėjo pro mano galvą į bažnyčios bokštus. Tada motociklininkas apžergė motociklą, neskubėdamas degėsi cigaretę ir nudūmė kaip iššautas, nieko nepasakęs.

Mergaitė žiūrėjo į tamsias varpines ir bokštus jau tamsiame danguje.

– Šitą vienuolyną visi piešia... kai pradėjo nuo viduramžių, ir dabar...

Iš tolo ji su brezentinėm kelnėm ir aš atrodėme kaip du netikėtai susitikę vyrai. Tik aš tylėjau.

– Na, pasakyk, pasakyk, ką nors, – švelniai paprašė ji, – pasakyk... ką galvoji, pasakyk.

Nereikia daug šilumos, užtenka kibirkšties, išmestos į naktį, – tada kraujas, rodos, tampa minkštas, ir aš sakiau jai:

– Jeigu mirtumėm dykumoj nuo troškulio, paskutinį gurkšnį vandens tau atiduočiau...

*

Mėsininkas sėdėjo ant laiptelio ir jau visą valandą skuto bulves. Aš žiūrėjau į jo plačią nugarą ir norėjau pasakyti ką nors gera. Uždėjau ranką jam ant peties. Jis sudrebėjo visu kūnu ir teištare: „O... oo“, ir vėl ėmė nemokšiška pjaustyti bulves. Grįžau į kambarį, atsinešiau peilį ir atsisėdau šalia jo.

– Jūs geri, berniukai... bet nereikia šaukt ant storulio mėsininko... sakyk „nemyli“... nereikia...

Mėsininkas kalbėjo tyliai, bet visai ramiai:

– Negalima taip iš karto, kaip tavo draugas... „nemyli“. Aš storas, negražus, niekam niekada neskelbdavau savo meilių, kaip dabar daro... vaikštinėja apsikabinę ir visur... ir išvietėj gali prisipažinti savo meilę... Taigi. Atpigo ta meilė kaip skuduras...

Aš paėmiau iš puodo blogai nuskustą bulvę, mėsininkas abejingai mostelėjo ranka:

– A, gerai ir tokios... taigi... atpigo... Tu jaunas, ir tos meilės... Nebuvo pas mus tokios mados... Miršta jinai, vargšėlė, ir nežinos... niekada, kad aš mylėjau. Jaunas smarkus buvau... ji, vargšėlė, ir tada tokia smulkutė... smarkus buvau ir įlindau pas ją... naktį. O jos tėveliai... O, irgi smarkūs buvo... sudaužė kaip obuolį ir dar pro langą išmetė... Nuropojau į daržinę, guliu kaip pripliektas šuo ir laižausi... Ir žiūriu gi – ateina! Ir žinai kas? Ji!.. Vargšėlė, smulkutė... kiša man prie lūpų puoduką su šaltu vandeniu. Ir žinai, atitrūko man viduje kažkas – ašaros ištryško... Taigi... ir apsivedėm, dirbom... Tas prakeiktas mano pilvas surydavo viską...

Jis piktai tēškė bulvę į puodą ir pasakė:

– Užteks... O tu geras... Sunku man dabar... ir nežinos, kad mylėjau...

*

Kai ėjom į Didžiąsias pievas, sutikau savo draugą su triūba po pažastim. Pasisveikinom ir ilgai, nejaukiai tylėjom. Aš laukiau, kada jis pradings, o jis stovėjo ir apžiūrinėjo ją nuo kojų iki galvos.

– O lia, – pasakė jis ir plačiai nusišypsojo, – man rodos, aš jus kažkur mačiau... baisiai matyta, lyg būtumėm gyvenę kartu...

– Ne, pasakiau, – tu negyvenai... Tu skubi kur? Tu vėl groji?

Jis nudelbė akis ir sumurmėjo:

– Aš nežinau... Mane kviečia... Bet aš nenoriu... Kai laidojo, garbės žodis... daugiau niekada...

– Tu labai gražiai tada grojai, – pasakiau.

Jis pakėlė galvą, mergaitė rūkė ir žiūrėjo į jį, jis tankiai sumirksėjo ir paklausė:

– O jūs... girdėjot, kaip aš grojau?

Mergaitė papurtė galvą.

– Tu niekada dar taip negrojai, – pasakiau.

Jis sugniaužė triubą, lyg ruošdamasis trenkti ją ant grindinio, bet vėl paspaudė po pažastim ir sumurmėjo:

– Aš negaliu... ir daugiau niekada.

Mes atsisveikinom su juo, bet jis sekė mus kaip ištikimas šuo.

Prie alinės pamačiau žmogų, su kuriuo gėriau kartu, mergaitės tėvą. Jis stovėjo kaip įbestas, truputį prasižiojęs, staiga susigriebė ir kilstelėjo nušiurusią skrybėlę, vėl pakėlė ranką, matyt, norėdamas kažką sakyti, bet pasigailėtinau nusišypsojo ir dar kartą kilstelėjo skrybėlę.

Mergaitė prikando lūpą, antakiai virptelėjo, paskui ji skausmingai, su kažkokia šalta, giliai užslėpta panieka šyptelėjo.

– O lia, – šuktelėjo mano draugas, – palaukit, kur jūs bėgat.

Mes sustojom. Jis prisimerkė ir netikėtai nuoširdžiai nusijuokė:

– Velniška matyta... lyg būtumėm kartu...

– Ne, – krestelėjo galvą atmesdama plaukus mergaitė, – su muzikantais dar neteko gyvent...

Ir nusikvatojo. Mano draugas žavingai šypsojosi eidamas šalia jos, ir prasilenkdami žmonės nustumdavo mane į gatvę. Šaligatvis pasibaigė, prasidėjo smėlis... „Kaip dykumoj... geltonas.“

Didžiosiose pievose buvo vėjas – tuščia ir didelis dangus.

– Pagrok, – šypsodamasi pasakė mergaitė, ir jos šypsena nebuvo rami ir moteriška, o kažkokia kieta, raumeninga.

Jis aplaižė sukepusias lūpas:

– Aš seniai... kai laidojo paskutinįkart... jau gal ir nebemoku.

– O, tai tu ir pagrok, kaip grojai laidotuvėse. Mano draugas susigūžė.

– Nereikia, – paprašiau.

Jis atrodė dabar susenęs ir negražus. Mergaitė užsirūkė, pasiūlė mano draugui, bet jis nė nežvilgtelėjo. Aš paėmiau cigaretę, ji uždegė degtuką, aš pasilenkiau ir liūdnai žiūrėjau į liepsną – ji lėtai pakreipė degtuką į vieną pusę, į kitą ir numetė, kai jis ėmė deginti pirštus. Ir tada mano draugas pamėgino mums šyptelėti, nususuko ir užgrojo.

Debesys nubėgo dangum kaip baltos avelės. Ką šiandien laidoja? Nieko nelaidoja, dūdos palydi, ir viskas... Užkasa, ir viskas. Kokiuose smėliuose, kokiose širdyse laidosim?

Mergaitė išsitiesė žolėje. Mano draugas paguldė triūbą, mes atsisėdome iš dešinės ir iš kairės.

– Šitie debesys... kaip iš „Karalaičio kelionės“, – ji tingiai krutino lūpas.

– Mes nematėm šito filmo, – pasakė mano draugas.

– Ne filmas... paveikslas toks...

Ji pasikėlė, krestelėjo plaukus ir vėl šypsojosi ta kieta, nemoteriška šypsena.

*

Jauni menininkai ir jų keistos, liesos, nežinia iš kokių paveikslų nužengusios merginos su metalinėm apyrankėm ėjo palaidu būriu užimdami pusę gatvės. Aš pamačiau jų vidury tą motociklininką, dabar jau pliką. Jis pažiūrėjo į mane, jo akys buvo išsvargusios, ir linktelėjo galva. Priėjo prie mergaitės, ištiesė ranką, ji pakreipė galvą į šoną, ir perbraukęs ranka jos plaukus jis pasakė:

– Šeštadienį paskutinė diena... Motociklą pardaviau...

Jie nuėjo, o mes žiūrėjom į juos iš paskos kaip žiūri karvės, nė karto nevažiavusios savo gyvenime, į nutolstantį traukinį. Mergaitė tylėjo susimąsčiusi ir staiga piktai pasakė mums:

– Jį ima į armiją.

*

Mano draugas nupirko bilietus, ji atėjo, ir aš taip pat. Man nė trupučio nebuvo linksma, ir filmas nebuvo linksmas – apie karą. Salėje buvo tvanku, pusiau tamsu, riaumojo padangėse lėktuvai, liepsnojo ir griuvo namai, klykė motinos, kurių vaikus traiskė tankai. Karas, visur buvo karas! Į kiekvieną iš mūsų nutaikyti šautuvai, į kiekvieną iš mūsų žvangėdami rieda tankai, kaukdami lekia lėktuvai, ir atominiai

grybai iškyla į dangų ir dairosi mūsų, ir tu niekur nepasislėpsi, nors ir suspausi galvą rankomis ir rėksi:
„Nenoriu, ne!“

Ji žiūrėjo ten, kur buvo karas, aš mačiau jos švelnų profilį ir puikius plaukus.

„Ne, mes vis tiek būtumėm gyvi...“ Paėmiau jos ranką, ji silpnai trūktelėjo, ir aš suspaudžiau ją.

„Mes būtina būtumėm gyvi, kad ir toje baisioje dykumoje, gyvi toje žemėje, išauginusioje atominius grybus.“

„Mes negyventumėm...“

Jos ranka buvo bejėgiška, tik vos juntamai virpčiojo.

„Ne, tai ne ta geltona dykuma, apie kurią tu kalbėjai... tai kitokia dykuma... Koku gi vandeniu tu pagirdytum mane?“

Aš jutau pulsuojantį kraują jos rankoje, ir man pasirodė, kad ji tyliai verkia. Atsisukau ir pirmiausia pamačiau jos ranką, kitą ranką, gulinčią mano draugo delne, ir tą pačią akimirką jis paleido ją. Atsistoju ir nuėjau dauždamasis į žiūrovų kelius iš kino.

Po kelių minučių išėjo ir jie.

– Aš niekada nemėgau tokių filmų, – pasakė ji.

– Turėjo būt komedija, – pasakė mano draugas. Mergaitė išitraukė savo cigaretes, ir mes užsirūkėm stovėdami veidu viens į kitą, godžiai traukdami dūmą. Ji keistai šyptelėjo, mes irgi šypsojomės kaip nuskriausti vaikai, kol nepradėjome nei iš šio, nei iš to kvatotis, ir tas juokas buvo baisiai nejaukus.

Kai ji atsiskyrė nuo mūsų, mano draugas perbraukė delnais savo veidą, norėjo kažką sakyti, bet tik paklausė:

– Tu nežinai, kur mūsų mergyčiukė galėtų gyvent?

Aš tik žiūrėjau į ją ir alsavau pravira burna:

– Mūsų... Taip... tu sakai... Ne, nežinau...

*

Šeštadienį mane nusivedė į vienuolyno rūsius, kur laidodavo viduramžiais vienuolius, ir mūsų mergaitė turbūt šaipydamosi – nesvarbu, sakė man:

– Tu juk mėgsti romantiką ar ne?

– Mes visi romantikai, – šypsojosi mano draugas.

Sunkias ąžuolines duris užrakino, rūsy buvo tamsu, degė kelios žvakės, ir sėdinčių nišose, sutūpusių aplink sustatytus ant žemės butelius, rėkaujančių, besiginčijančių ir brazdinančių gitarą žmonių veidai atrodė iškraipyti ir tamsūs.

– Jūs bepročiai! – šaukė iš nišos.

– Menininkas ir turi būti beprotis.

Mano draugas spėjo įsitaisyti ant dėžės, pasiklausė ir rėkavo kartu su visais.

Aš žiūrėjau į pliką, ne visai lygią motociklininko galvą, ir po šitais rūsiu skliautais kaupėsi ir tirštėjo liūdesys, ir aš jaučiau, kaip pavargo mano jaunas aštuoniolikmetis gyvenimas, ir su baime, su kažkokia apatija galvojau apie man skirtą gyventi laiką, kurį kas metai darosi vis sunkiau nugalėti. Aš vis žiūrėjau į nelygią motociklininko galvą, jo ausys atrodė dabar kremzlėtos, o akys buvo didelės, ir jis buvo visai nepanašus į tą, kuris nudūmė aną vakarą raudonu motociklu.

Ir jeigu jis būtų ėjęs į kalėjimą iki gyvos galvos ir pakvietęs mane, aš nesvarstydamas būčiau su juo išėjęs. Aš negailėjau savęs, jie girdė mane per daug neįkyrėdami, ir aš sakiau jam:

– O man visai nesvarbu, ar jūs žūsit armijoje kaip menininkai... Man nereikia... Aš turiu savo meną.

– Kokį, kokį meną? – klausė jis, ir jo didelės akys blizgėjo, ir jie dainavo svaigindamiesi senoviškomis kareivių dainomis, ir šoko lėtai vaikščiodami tamsioje rūsiu pusėje įsikniaubę į savo mergaites.

– Tu nenori šokt? – paklausė keldamasis mano draugas.

– Ne, – pasakiau ir pats pasikėliau.

Jis tylėdamas atsisėdo. Priėjau prie mūsų mergaitės.

– Kokia tu? – paklausiau.

– O tu koks? – gūžtelėjo pečiais neatsigręždama. Aš suspaudžiau kietai jos pečius, atsukau į save ir pasakiau žiūrėdamas į akis:

– Jeigu dykumoj mirtumėm troškuliui, paskutinį gurkšnį vandens tau atiduočiau.

Ji numetė nuo savęs mano rankas, krestelėjo galvą ir tankiai sualsavo, tarytum norėdama verkti arba juoktis:

– Tu ieškosi dykumų, nešiosies tą vandenį ir nematysi, kad čia pat žmones kankina troškulys.

Motociklininkas žiūrėjo į mus savo didelėmis akimis ir dainavo linguodamas į šonus pliką, kaulėtą galvą.

Apsisukau ir nuėjau į tamsą, kur šoko apsikabinę, ir atsisėdau ištiesęs kojas ant akmeninių grindų.

Užsimerkiau, man buvo nesvarbu, kas šoka, ir mūsų mergaitė galėjo šokti su kuo tik norėjo. Man nereikėjo šitų žmonių, ir aš visai nepavydėjau jiems tų žemių ir dangaus, kuriuos jie mato primerkę savo akis.

Po rūsio skliautais kaupėsi liūdesys, ir man gaila buvo jų, triukšmaujančių, šūkauančių tarytum iš nevilties ar baimės, kad tas liūdesys prislėgs juos.

Vaikystėje po sunkios operacijos aš mokiausi vaikščioti iš naujo, ir pasaulis, kuris apsigyveno mano širdy, buvo liūdnas. Aš kentėjau, kad žemė tokia silpnutė, ir įlūždamas bėgdavau per ją naktimis kankinamas košmarų.

Kažkas papurtė mane, sunkiai kaip maišą kilstelėjo j viršų.

– Kelkis, sušalsi, – pasakė mūsų mergaitė.

Aš atsistoju, kažkas tėsė butelį į sieną, visi pritilo ir vėl ėmė dainuoti.

– Apkabink mane, – sušnibždėjo ji ir prisiglaudė.

...Tada aš apsirengdavau ir išsėdėdavau iki ryto už seno, kažkada tėvo buvusio rašomojo stalo ir deklamuodavau eilėraščius iš „Abėcėlės“. Aš neverkdavau, ne, bet juodas, nesuprastas sielvartas sėdo širdy.

– Man šalta... apkabink mane.

Aš mačiau, kaip plėtėsi jos akys. Jeigu mane paklaustų, kodėl aš toks jaunas ir liūdnas, pasakyčiau: „Todėl kad labai stipriai myliu mergaites ir... ir mūsų miestą, upes, lietu ir dulkes ant knygų ir dar išdžiūvusį sieną...“

– Man šalta...

Jos balsas buvo užkimęs ir išvargęs, akyse užgeso blizgesys, ir jos raumeningos kojos linko per kelius.

– Man šalta... – ji sukando dantis, sugniaužė mano marškinius, pakišo ranką po jais ir perbraukė nagais per krūtinę.

Aš suspaudžiau jos riešus, ji aiktelėjo. Durys buvo užrakintos, pastūmėjau petim – neatsidarė, ir ėmiau daužyti jas kumščiais. Kažkas metė raktą. Mano draugas surado jį ir su kažkokiu mįslingu veidu atrakino duris, ir jis man atrodė panašus į kalėjimo vartų sargą.

Ėjau tada per miestą, ir man baisu buvo grįžti į savo tuščią kambarį, aš norėjau nusigerti negyvai. Prie klubo, žybčiodami papirosų ugnelėmis, rūkė vaikėzai, aš norėjau, kad jie užkliudytų mane, bet jie tylėdami pasitraukė į šoną.

Klube, prisiglaudusi prie kažkokio gauruočio, šoko gražioji laiškanešė. Ji matė mane, tyčia springo juoku, o aš stengiausi prisiminti, kur galėjau matyti tą apžėlusį tipą. Šokis pasibaigė, jis atsainiai užsirūkė, ir aš staiga pamačiau mėlyną pašto dėžutę, tirštus lyg iš garlaivio dūmus, ir man atrodė, kad suplūdęs į galvą kraujas sunkiasi pro odą. Prasibroviau prie jo, laiškanešė mėgino nusijuokti, bet staiga užsičiaupė, ir jis tingiai atsisuko į mane:

– Ko žiūri? Nepažįstamas? Susipažinkim...

Jis ištiesė man ranką su rūkstančiu tarp pirštų papirosu – ir aš trenkiau per ją. Aš jau ėjau į duris, o jis sekė iš paskos valydamasis papirosos pelenais nubertas kelnes. „Kur aš einu? Kam to reikia?“ – dar paklausiau savęs būdamas vestibuly. „Ė, viskas velniop“, – pasakiau ir nėriau į tamsą.

Ėjom ilgokai, kol atsiliko visi žiopliai, ir aš mačiau tamsoje kaip žvėris. Paskui užlindome už kažkokių sandėlių ir vienu metu lyg susitarę sustojome.

– Vadinasi, čia... – nervingai pasakė jis kišdamas į dantis papirosą.

Aš įsirežiau nugara jausdamas šiurkščias sandėlio lentas, jis tą pajuto, spjovė papirosą, ir mes, sustenėję iš įtempimo, šokom tamsoje viens ant kito. Žemė buvo kieta, primėtyta gelžgalių, sudužusių butelių. Mes švokštėm, aš jutau savo rankose jo kūną ir daugiau, draskiau jį. Smūgiai trenkdavo nematomi, ir aš gargaliavau spjaudydamas kraują:

– Tu, gyvate... tu...

Jis buvo galva aukštesnis, stambesnis, aš dusau po jo svoriu.

Mes išsiskyrėm, jis tikrai įniršo. Jis artinosi prie manęs, aš atsispyriau sienos ir režiau koja į tamsą. Jis norėjo atsokti, bet nespėjo ir susirietęs nuriedėjo.

Visas įniršis dingo, ir dabar pajutau aštrų skausmą galvoj, kojoj, visame kūne ir, tematydamas viena akim, nusvyrinėjau tamsią gatvę prie ežero.

Ežeras nejudėjo, buvo juodas kaip naktis, tik truputį blizgėjo. Virtau kniūbsčias ant kranto ir ilgai laikiau galvą vandeny. Kai kilstelėjau ją, pamačiau ant akmens sėdinčią gražiąją laiškanešę.

– Ko tau čia reikia? Eik pas tą savo galviją apžėlusį... drybso prie sandėlių...

– Aš nežinojau, kad tu... – pasakė ji pakildama nuo akmenų, – kad tu... aš jį nuvedžiau... ir atėjau pas tave... jis anoj ežero pusėj... Aš nežinojau...

Atsikėliau ir purvinas, žliaugiančia galva priėjau prie jos.

– Ko tu nežinojai?

Ji buvo liūdna ir kalbėjo pro ašaras:

– Aš nežinojau, kad tu... aš tik taip... ir man sunku... aš jo nemyliu...

Aš triukšmingai atsidusau ir pažiūrėjau į kitą ežero pusę. Ten buvo juoda ir tylu.

– A, myliu nemyliu... – man diegė koją, atsisėdau ant žemės ir ėmiau autis batą, – tu jo nemyli, aš jo nemyliu, mes, jūs, jie, jos nemyli... Skauda, draugai brangūs, ir tiek... Nemyliu, kai skauda... Pažiūrėk, drauge brangi, ar didelė skylė pakaušy...

Norėjosi verkti, kvatoti, šūkauti. Ji klusniai atsiklaupė šalia, priglaudė mano šlapią, sudaužytą galvą prie savęs ir ėmė baimingai čiupinėti pirštais:

– Čia?

– Čia... Kaip tik čia, – galvos centras...

Paskui ji atsargiai šluostė mano veidą, mane apėmė malonus tingulys, aš visai lioviausi plepėjęs, ir mintys plaukė galvoj lengvai, be sąryšio, neužkliudydamos manęs.

Pažiūrėjau į laikrodį: stiklas buvo išdaužtas ir nesigirdėjo tiksėjimo. „Kai žmogus miršta, laikrodis sustoja“, – pagalvoju ir apkabinęs per pečius gražiąją laiškanešę nuėjau namo, nors būčiau galėjęs eiti ir vienas,

– Aš... tu supranti...

– Aš viską suprantu, – nuraminau ją ir vėl ėjau nieko negalvodamas.

Prie namų pasakiau ačiū, nukėliau nuo jos pečių ranką ir norėjau eiti, bet supratau, kad reikia dar ką nors pasakyti.

– Tu nežinai, kaip aš... kaip aš tave... – užgirdau kūkčiojimą.

Kilstelėjau ranką, ji staiga palinko į mane, aš apkabinau ją ir pabučiavau.

*

Nedegiau šviesos. Kambary buvo dar tamsiau negu lauke. Sėdėjau ant stalo ir klausiausi, kaip plaka širdis. Ir kuo daugiau klausiausi, tuo kaskart širdis tvinkčiojo smarkiau, tarsi daužėsi kūjais užpildydama visą kambarį, ir mane vėl užplūdo skausmas, aš kankinausi nebetekdamas jėgų. Atsidariau

langą, širdis rimo. Apatiniame aukšte kažkas vienodai ir tęsiamai stūgavo. Užtrenkiau langą, pamėginau užmigti, bet stūgavimas smelkėsi pro visus kampus ir persunkė kiekvieną smegenų ląstelę. „Ramybės, duokit ramybės!..“ Aš maldavau, prašiau, ėmiau rėkti, vėl apsilvilkau ir nubildėjau į apačią.

Pro mėsininko durų tarpą skverbėsi šviesa ir tas nepakenčiamas stūgavimas. Atplėšiau jas ir pamačiau kampe susirangiusį, išvargusį nuo verksmo mėsininko vaiką, patį mėsininką, nukorusį basas kojas nuo lovos, ir diržą, išvertą iš kelnių, ilgą mėsininko diržą, besivoliojantį po stalu, ir pirmą akimirką man pasirodė, kad mėsininkas prilupo sūnų.

– Kam kankini vaiką?

– Mirė... – pasakė mėsininkas, ir jo basos kojos ėmė tabaluoti kaip medinės.

– Niekas nemirė! – riktelėjau, pagriebiau vaiką ir išstūmiau pro duris.

– Niekas nemirė, aš jums, velniai... – kartočiau tempdamas vaiką į viršų. Mėsininkas stovėjo duryse užvertęs galvą į laiptų viršų ir buvo panašus į lokį, maurojantį iš skausmo. Ir tik tada aš viską supratau, bet mėsininkas grįžo atgal, ir aš jau nesikarščiuodamas įsivedžiau berniuką į savo kambarį.

Jis vėl ėmė stūgauti. Aš nežinojau, kaip raminti, tik purčiau jį ir atkakliai kartočiau:

– Niekas nemirė... niekas nemirė...

Jis aprimo, apsikabino mano kaklą. Aš jam rodžiau į tamsius medžius kieme, į žiburius, kurie mirksėjo pro jų šakas, ir sakiau:

– Va, medžiai... Va, žiburiai... viskas... ir nieko negali atsitikti...

Nukamuotas vaikas greit užmigo, tik retkarčiais jo lengvu, karščiuojančiu kūneliu perbėgdavo mėšlungiškas virpulyš. Sėdėjau nejudėdamas, kol atėjo mėsininkas ir pasiėmė sūnų. Jis buvo basas ir nepaprastai mandagus: tris kartus pasibeldė įeidamas ir pasakė perimdamas iš rankų vaiką:

– Na, sūneli, prisivakaravom pas žmones gerus... Namo eisim... eisim, jam atostogos, laiko viskam... o mum rūpesčiai... o miegot vis tiek reikia...

*

Kaitra kasdien didėjo, pievose ėmė ruduoti žolė, žmonės atlapotais baltais marškiniais slampinėjo po kiemus, trynė tarp pirštų džiūstančius lapus ir susiraukė žiūrėjo į saulę. Ore ėmė kauptis kažkas grėsminga: žiogai čirškė iš paskutiniųjų, šunys gulėjo kaip kailiniai maišai ir iškorę liežuvius dusdami gaudė orą.

Aš jaučiau tą baisią, ore tyrančią įtampą, kvatojau visa gerkle, ir mūsų mergaitė dabar rūkė dažnai, beveik be perstojo, ir mano draugas baimingai žiūrėjo į mano veidą, suraižytą į stiklus, papuoštą pajuodusiomis mėlynėmis. Aš klausiausi, kaip viduje tempiasi visos mano stygos, ir laukiau audros.

Ir prasidėjo audra. Dangus aptemo, karktelėjo tolimas griaustinis, kartą kitą, užsikosėjo ir trūko – dangus dundėdamas su baisiausiu trenksmu griuvo ant miesto. Jiedu bijojo audros ir bėgo kaip triušiai.

Priešaky žaibas sklėlė į anteną, aš nusikvatojau; tame pragare mes pribėgom bažnyčią ir smukom pro apkaustytas duris į vidų. Iš pradžių tegirdėjau tik savo alsavimą, paskui užgirdau vargonus. Bažnyčia buvo tuščia, vargonininkas, matyt, grojo sau, ir tai buvo puiki muzika. Anksčiau aš nekenčiau bažnyčios ir visko, kas buvo joje, ir vargonai man buvo mirties muzika. Trenkė žaibas, labai artimas, sugaudė vargonai visu balsu, ir pasipylė audringi, nesulaikomi potvyniai, ir aš panorau bėgti tuščiais laukais, užlaužęs galvą į šėlstantį dangų. Vargonai griaudėjo, ir visas gyvenimas buvo juose, dykumos buvo, baisus troškulys buvo, ir buvau aš, jaunas ir laimingas, ir sakiau aš: „Tu neišlaikysi, širdie, sprok!“ Ir sprogo širdis.

*

Audra nudundėjo nuo miesto, vargonai sugaudė ir nutilo. Paskui išgirdau kaukšėjimą, besileidžiantį laiptukais. Mažas, dygus žmogutis pervėrė mane akimis ir staigiai dingo už durų.

– Jis konservatorijoje galėtų... bet klebonas... – sušnabždėjo mano draugas, bet aš nesiklausiau.

[...]

Saulius Šaltenis, *Riešutų duona*, Kaunas: Šviesa, 2003, p. 5–55.

RIEŠUTŲ DUONA

Škac, mirtie, škac

Tą dieną, kai gaisras nušvietė padanges, man sprogo supūliavęs apendiksas ir užliejo visą pilvą. Mane paguldė ant stalo po didele lempa ir paklausė:

– Andriau Šatai, ar jūs mokat skaičiuot?

– Jeigu labai reikia, galiu suskaičiuot iki dešimt, – pasakiau ir ėmiau stropiai skaičiuot, bet susipainiojau ir vėl pradėjau iš naujo.

O tuo tarpu Kaminskų tvartas jau liepsnojo ir ugnis laižė dangų. Mano tėvo brolis Boleslovas Šatas nebuvo nei gaisrininkas, nei ugnies inspektorius, tačiau jis pirmas pasistatė švarko apykaklę ir šoko į liepsnos nasrus. Tą dieną aš įkvėpiau chloroformo ir nė nemirktelėjau, kai man išpjovė apendiksą ir ėmė valyti pilvą. Mano tėvo brolis Boleslovas Šatas nebuvo gaisrininkas, tačiau jis išgelbėjo nuo mirties vieną iš penkių paršiukų. Jam apsmilko švarkas ir nudegė antakiai, ir jis droviai, lyg teisindamasis ir gėdydamasis savo išsišokimo prieš visą miestelį, apgulusį tvorą, pasakė:

– Kai vagis vagia – nors sienos lieka, bet kai ugnis – ničnieko nelieka.

Ir tikrai, kai aš grįžau namo be apendikso, iš Kaminsko tvarto bebuvo likę vien prisiminimas ir pamatai. Bet vakare, tą pačią dieną, kai tebesmilko degėšiai, mano tėvo brolis Boleslovas nedrąsiai pasibeldė į Kaminsko namo duris. Jis tik norėjo paklausti, ar neatsirado jo akiniai, kuriuos jis pametė per gaisrą, nes be akinių kaip be rankų. Tačiau nepaklausė, nes visa Kaminskų šeima – Kaminskas, jo žmona Kaminskienė, gražiausia ir tyliausia miestelio moteris, ir jų vaikai – Liuką ir Peliūkštis – sėdėjo už stalo ir išprakitavę valgė Boleslovo išgelbėtą paršiuką. Kaminskas nepakvietė Boleslovo prie stalo, tik įpylė degtinės ir paliepė Liukai:

– Nunešk, Liucina, tam žmogui!

Ir Boleslovas išgėrė degtinę ant slenksčio.

– Paduok, Liucina, tam žmogui kaulą užsikąst, – tada įsakė Kaminskas.

Liuka prunkštelėjo ir vėl nutapeno prie slenksčio.

– Vaikeli, negi aš toks juokingas be akinių? – paklausė Boleslovas.

– Nežinau, – pasakė Liuką.

Mano tėvo brolis nepaėmė kaulo, tik paglostė Liukos galvą ir pažiūrėjo savo liūdnom be antakių akim į Kaminską:

– O aš maniau, kad tamsta žmogus.

– Aš irgi maniau, – nusijuokė išprakitavęs Kaminskas. – Aš gi ir neprašiau nė vieno šokt į ugnį.

Ir užtrenkė duris prieš Boleslovo nosį.

Kai grįžau iš ligoninės, gaisro pelenai seniai jau buvo atšalę ir vėjo išpustyti, ir man buvo labai skaudu, kad negalėjau matyt degančio tvarto, kuriame kažkada pastipo mano senelio Kaminskams parduota karvė.

Kai sugrįžau, buvo tikra vasara, tokia, kokia daugiau nepasikartoja gyvenime, ir nors paskui tau būtų dar šimtas vasarų, visos jos atrodo netikros, palyginus su ta vienintele. O kodėl – velniai žino. Kaip šiandien prisimenu ryškią ir saulėtą dieną, riebų ir nustebusį katiną, slystantį įkaitusiu skardiniu stogu, stiklinę ant palangės su juodais barzdos šeriais ir muiluotu vandeniu, panašiu į vakarykščią baltintą kavą. Aš gulėjau hamake tarp dviejų klevų, apmuturiuotas žieminiu palto ir vilnoniu šaliku, ir jaučiausi atlikęs kažkokį labai svarbų darbą, nes visi man kartojo, kad esu plėšte išplėštas iš šaltų mirties nagų. Mano tėvo brolis Boleslovas ta proga buvo apsilikęs baltais be apykaklės marškiniais su dryželiais. Tą dieną atrodė, jog visas pasaulis šypsosi man ir džiūgauja, ir tėvo brolis Boleslovas užkabino man ant žieminio palto tris savo medalius ir ordiną. Jis sūpavo hamaką ir grojo lūpine armonikėle, o katinas tuo tarpu slydo miauksėdamas įkaitusia skarda, paskui išsigandęs pažiūrėjo į mus, ir aš ėmiau juoktis visa gerkle. Mano tėvas su motina išėjo pasižiūrėti į prieangį, kaip aš juokiuos. Jie pagalvojo, kad mane pagaliau sugebėjo prajuokinti tikrai Boleslovas, ir, skatindami jį, sulinksėjo galvom.

– Boleslovai, – pasakiau, – jeigu aš užmirščiau šitą dieną, tu man visados primink.

– Iš tikrųjų graži diena, – pasakė tada Boleslovas, žiūrėdamas į saule tvieskiantį skardinį stogą, ištraukė iš kišenės kažkokį nosine apsuktą daiktą ir padavė man.

– Aš nenoriu valgyt, – pasakiau.

Boleslovas papūtė lūpinę armonikėlę ir liūdnai nusišypsojo:

– Kai tu gulėjai ligoninėj, aš pasakiau: „Atstok, mirtie, nuo mano brolio vaiko Andriuko Šato – juk jis dar nevalgė riešutų duonos. Škac, mirtie.“

– Škac! – mostelėjau ranka, ir katinas nuslydo nuo skardinio stogo.

Aš atsikandau traškančios tarp dantų, truputį lipnios ir keistos duonos, ir mano burna buvo pilna riešutų kvapo. Boleslovas užgrojo lūpine armonikėle ir viena ranka įsiūbavo hamaką.

– Škac, škac, – uždainavau, supdamasis aukštai virš žemės.

Medaliai žvangčiojo ant žieminio palto, ir lengvas, gairus riešutų duonos kvapas iš mano burnos užpildė visą padangę virš medžių, gaudžiančių telefono stulpų, ratais išvažinėto kooperatyvo kiemo, Finkelšteino kirpyklos ir žibalo krautuvės: ir visų akys nuo to kvapo iš šaltai mėlynų pasidarė šviesiai rudos su dviem šiltom auksinėm kibirkštėlėm.

Ugnis, kuri sudegino Boleslovą

„Lietuviais esame mes gimę!“ – dainuoja kas rytą skusdamasis Antanas Šatas, mano tėvas, ir niekada nesusimąsto, kad jo ikras tėvas, mano senelis, buvo buožė, tačiau mudu su Boleslovu visada auklėjom jį, kiek leido mūsų jėgos; Kai senelis pardavė Kaminskams savo karvę, pavadintą gražiu lietuvišku vardu, ir ta rytojaus dieną padvėsė, jis tik kreivai šyptelėjo:

– Ką padarysi, šlėktos ne ūkininkai, o vagys!

Nes kažkada jaunystėj lenkai skustuvu jam buvo su visa mėsa ir pinigais išpjovę kišenę, ir mano senelis pranašiška tada pareiškė: šiandien jie dar kišenes, o rytoj ir Vilnių pasivogs!

Kai Boleslovas susipažino su mano motina, jis tiesiai paklausė:

– Aš būčiau labai laimingas, brangioji, ar nenuieitum su manim į kiną?

– Kodėl ne, – atsakė mano motina.

Ir taip jie vaikščiojo į kiną po du, o paskui ir tris kartus savaitėje. Bet įsikišo senelis ir klastingai paklausė:

– Boleslovai, tai tu, girdėjau, nori būt mano mylimo anūko Andriaus Šato tėvu?

– Labai norėčiau, – pasakė Boleslovas, atlaikęs jo žvilgsnį.

– Boleslovai, betgi tu velnių priėdęs?

– Nepriėdęs, – atsikirto paniuręs Boleslovas.

– Priėdęs, nesiginčyk su savo tėvu, ir pats laikas man pasiruošt širdies smūgiui, nes tu dar nežinia ką iškrėsi...

Ir senelis nesuklydo, ruošdamasis širdies smūgiui, nes Boleslovas paskutinį kartą nuėjo į kiną ir, palikęs saugot mano tėvui Antanui mano motiną Elytę, išdūmė į Ispaniją. O ispanai baisiausiai apsidžiaugė, matydami jį savo tarpe. Pavyzdžiui, sako jam: traukiamės, Boleslovai, girdi, taip ir taip, kraujas akis užpylė. O Boleslovas nusišluosto akis ir papurto galvą: aš, supraskit, ne bėgikas, mano plaučiai silpni. Ir, nors užmušk jį, valgo riešutų duoną, tratina fašistikus iš kulkosvaidžio. O tie šaukia: pasiduok! Lietuviškai, ir tai ne visada su Boleslovu susikalbėsi, o ispaniškai – *no pasaran!* – ir jokių kalbų. Tačiau Boleslovas skaudžiai apsiriko, palikęs mano tėvui saugot mano motiną, nes tas sugebėjo ją išsaugot nuo savęs tik dvejus metus.

Boleslovas sirgo tuberkulioze, kaip ir mano tėvas, ir lygiai taip pat, kaip ir mano tėvui, jo silpniems plaučiams reikėjo penicilino ar dar kažko. Mano senelis laiku padovanojo Tarybų valdžiai savo

žemę, pardavė namą ir už tuos pinigus nupirko dešimt gramų penicilino. Jis ilgai svarstė, kuriam iš jų atiduot vaistus, nes dešimt gramų abiejų sūnų plaučiams – tai lašas ant įkaitusio akmens. Ir tada Boleslovas varžydamasis pasakė, kad jo plaučiams ne taip jau baisiai reikalingas tas stebuklingas penicilinas. Mano tėvas supratingai tylėjo neprieštaraudamas, ir jo plaučiai sugėrė peniciliną kaip suskeldėjusi žemė gaivią debesų liūtį. Galbūt iš tikrųjų Boleslovui neberekėjo jokių vaistų, nes, kai vieną gražią dieną miestely pasirodė cirkas, su kuriuo pabėgo Kaminskienė, jis priėjo prie mano motinos ir, giliai alsuodamas, paklausė:

– Aš būčiau labai laimingas paskutinį kartą, jeigu nueitumėt su manim į cirką.

– Gerai, Boleslovai, – liūdnai atsakė mano motina, stovėdama tarp puodų, – kai sutems, aš pabandyčiau išeit.

Tačiau kai sutemo, ji turėjo adyt pradilusias mano tėvo kelnes, o paskui jau buvo ir visai per vėlu.

Ir Boleslovas vienas cirke žiūrėjo, kaip žmogus paprastais, ne plieniniais žandikauliais kramtė vinis lyg riešutus ir spjaudė ugnimi. O tuo tarpu Kaminskas vijo iš virvelių botagą, nes jo žmona Kaminskienė negalėjo atitraukt akių nuo žmogaus paprastais, ne plieniniais, žandikauliais, ir ji su Liuka ir Peliūkščiu sėdėdavo vos ne kiekvienam vaidinime.

Kai Kaminskas pagaliau nusivijo botagą ir riaumodamas ėmė varyt Kaminskienę iš cirko – čia tvartas, čia tvartu kvepia! – Boleslovas sulaukė jo ranką.

– Tamsta pats iš tvarto! – tai buvo paskutiniai Boleslovo žodžiai, neskaitant kai kurių ispaniškų, nes smilkiniuose išsišovė gyslos, ir ugnis, kuri, kaip sakoma, degte degė, o ne smilko visą gyvenimą jo krūtinėj, išsiveržė lauk...

Ačiū dievui, dabar ne viduramžiai

Kulai pasirodo ir vėl pradingsta, nes rudenį ardami juos išverčia į paviršių, o pavasarį vėl užverčia. Kulai buvo vienintelis pajamų šaltinis ir viltis septintą kartą iš eilės pamatyt Tarzaną, ištrūkusį iš geležinio narvo į laisvą laukinių džiunglių platybes. Šešis kartus tėvas dar davė kinui pinigų, tačiau septintąjį užsispyrė, ir nors tu jam ką: užteks, girdi, nes ir taip jau klykauju naktimis ir neleidžiu jam ramiai išsimiegot. Pagalvokit, ponas atsirado! Nori būti nepriklausomas – sukis kaip išmanai. Tai ir einu daržais ir rankioju kaulus. Pakenčiamai primėtyta kauliukų, nors galėtų būt ir daugiau. Už pašto jau Kaminskų teritorija. Tik pasirodai už pašto, žiūrėk, išlenda ta ragana Liuką ir ima kabinėtis. Taip ir

šiandien lyg iš po žemių išdygo net trys Kaminskai – Liuka ir Peliūkštis su savo vyriausiu broliu Kūjagalviu, vėliau atsisėdusiu į kalėjimą už savo tikros tetos apdraskymą ir dar už kai ką, ir jie liepė man išpilt visus kaulus ant žemės. Kūjagalvis, šlykštus tipas plokščia galva – gal todėl, kad Kaminskas, lyg iš anksto gailėdamas tetos, mušė jį dar įščios vaisių – paėmė į rankas stambiausią kaulą su keliais dantimis, apžiūrėjo ir susiraukė:

– Ar žinai, kieno kaulus renki?

– Čia ne jūsų daržas, – pasakiau ir ėmiau krauti kaulus atgal į kibirą.

– Čia, aiškiai matyt, žmogaus žandikaulis! – nusprendė Kūjagalvis.

– Karvės – ne žmogaus, – atkirtau.

– Aha! – suklykė Peliūkštis. – Jis mums pardavinėja pastipusias karves, o paskui ateina dar kaulų!

Su juo ir Liuka aš, žinoma, būčiau lengvai susitvarkęs, bet Kūjagalvis sugriebė mane už ausies ir pareiškė iškilmingai:

– Pjausim ausį. Palaikykite jį, išsitrauksiu peilį.

Dabar tokių peilių ir su žiburiu nerasi... Kūjagalvis atlenkė peilį, išbandė nykščiu aštrumą ir, reikšmingai žvilgčiodamas į mane, ėmė galast, paspjaudydamas geležtę į kaulą. Peliūkštis įrėmė koją į mano šoną ir patempė ausį į save.

– O gal... nepjaukim ausies... Tik pagąsdinkim? – Liuka ėmė kramtyt lūpą.

Kai atsimerkiau, paliečiau galvą kairėj pusėj, – ten buvo tuščia ir šalta. Kūjagalvis laikė delne ausį, ir man pasirodė, kad ji dar juda kaip gyva. Liuka pasistiebusi ir baimindamasi norėjo irgi pažiūrėti į ausį, tačiau Kūjagalvis atstūmė ją ir įsidėjo ausį į kišenę. Ir jie švilpaudami nukulniavo, ačiū dievui, pamiršę kaulus. Aš greit juos sukroviau į kibirą ir nubėgau namo, ir visa mūsų šeima metė šaukštus ir pašoko nuo stalo:

– Kas tau atsitiko? Primušė?

– Ne, šiandien jie nemušė, – pasakiau kūkčiodamas. – Tik norėjo nupjaut ausį.

Mano tėvas krenkštelėjo, pasakė, kad nusiraminsiu ir sėsčiau už stalo, nes, ačiū dievui, dabar ne viduramžiai, į kuriuos, be abejo, norėtų mus sugrąžinti visokio plauko Kaminskai ir į juos panašūs. Ačiū dievui!

Žiurkės

Kadaise net mano tėvas mokėsi ne dabartinėj dviejų aukštų mokykloj, o senojoj medinėj, priešais kleboniją. Nebloga buvo mokykla, tik žiurkės baigė ją sugraužt. Gyvenime nemačiau ir turbūt neteks matyti tokio žiurkių lizdo. Šmižinėdavo jos per pertraukas koridoriais, ir nieko joms negalėjai padaryt, o per pamokas tupėdavo ant krosnies nuleidusios uodegas ir žiūrėdavo i nugarą Skorpikienei. Nebloga buvo mokytoja, nekenksminga, apykurtė. Kažkada Peterburge baigė moterų kursus; jos vyrą dar caro laikais suėdė vilkai, o ją pačią visą gyvenimą persekiojo vienas vilkas baltais ausų galiukais. Bet, ačiū dievui, ji nešėsi rašomuosius darbus, sėdėjo medyje ir mėtė degančius sąsiuvinius vilkui į nasrus. Gal todėl ji, sakau, ir nekreipdavo dėmesio į žiurkes. Skorpikienė mokė mane tik vieną žiemą, nes paskui turėjo susikraut lagaminus ir išvažiuot į senelių bei invalidų namus.

Kai Liuka įkišo į mano portfelį pastipusią žiurkę, ir aš nuo to pusę metų šlapinausi į lovą, mano senelis atėjo į mokyklą ir baisiausiai išplūdo Skorpikienę, išvadino ją pasileidusia moterim. Skorpikienė klausėsi baisiausiai nustebus – atrodo, ji tik iš senelio sužinojo, kad tai ne mokykla, o žiurkių lizdas.

O Liuka klausėsi susidomėjus ir nė akim nemirkstelėjo. Liuka bjauriausia iš visų moterų, kurias man teko matyt. Liuka muša pagaliu mūsų vištas ir spjaudo į šulinį, nes ji pati prisipažįsta, jog yra ragana ir todėl jos seilės nuodingos. Ir, kaip kartais įpykęs sako Kaminskas, Liuka yra kekšės vaikas, tačiau aš ją kada nors pagausiu, apipilsiu žibalu ir sudeginsiu, – nors, atvirai šnekant, liūdnoka būtų gyvent be tos raganos.

– Ponia, – pasakė senelis Skorpikienei. – Mano anūkas Andrius Šatas nekels daugiau mokyklon kojos, jeigu čia bus nors viena žiurkė!

Ir, lazda numušęs žiurkę nuo krosnies, pririšo jai prie uodegos špagatą ir ėmė svilinti popieriais. Žiurkė klykė tarsi pats nelaimingiausias ir kankinamas žmogus. Žinoma, ir kitos žiurkės girdėjo tą klyksmą. Mano senelis neapsiramino, išginė žiurkę į koridorių, aplakstė visas klases, aukštą, rūšį, mokytojų kambarį ir net išvietę. Visa mokykla stovėjo prie langų ir žiūrėjo, kaip vaiko žiurkę po kiemą mano šaunus senelis. Paskui jis nusišluostė prakaitą, sulaikė įsibėgėjusią žiurkę, įsuko virš galvos ir sviedė į orą. Žiurkė perskrido tris namus, paštą ir pro langą tškėsi ant Kaminskų stalo – žinoma, į kopūstų sriubą. Cha, cha!.. Menkas juokas, tačiau žiurkės nuo tada išėjo visam laikui, ir gali būt šaltas – niekad os tu jų nebeprišauksi.

Nesikeiskit, pinigai

Pavasarij mano senelis atsigulė į lovą ir nieku būdu nenorėjo keltis. Aš įtariau jį simuliacija, nes dabar turėjau už jį kapot žabus ir pjaut vištas. Bjaurus reikalas pjaut vištas. Užsimerki ir brūžini peiliu vištai per kaklą.

– Ne ta puse pjauni, – šlykštėdamasis sako tėvas.

– Tai pjauk pats, – šaukiu, mesdamas žemėn vištą ir peilį.

Bet mano tėvas idealistas ir bjaurisi krauju, o senelis nesikelia iš lovos, dabar aš vienintelis vyras šeimoje. Jau pusė metų, kaip aš paslapčiom pro durų plyšį įtariai stebiu senelį, nes man jau seniai įgriso tupinėt apie jo lovą ir kas rytą išnešt naktinį puodą. Aš stengiuos perauklėt jį politiškai ir kasdien atnešu naują laikraštį. Jis bjauriai krenkščia ir kosti ir nė nemano nieko skaityt, tik atsiplėšia nuo laikraščio keturkampę skiautę popieriaus, išspjauna į ją savo kosulį, gražiai sulanksto ir numeta po lova.

Tačiau senelis labai mėgsta, kai aš sėdžiu ant lovos ir aiškinu jam, kad gyvenimas kas dieną gerėja, palyginus su jo tamsiais buržuaziniais laikais. Tada jis nemaloniai krizena ir rodo į skrynią, kur guli naftalinu apibarstytas jo juodas angliškos vilnos kostiumas.

– Che che, – sako mano senelis. – Trisdešimt metų nešioju ir niekaip negaliu sunešiot. Ir į grabą su angliška vilna atsigulsiu.

– Visko gali būt, – sakau žiovaudamas. – O aš ne buožė, savo kelnes per mėnesį sunešioju.

Aš žinojau, kad jis myli mane, o ir man, atvirai šnekant, irgi pakenčiamas, nieko sau atrodė senis. Ir jis ištvėringai simuliuo iki tos dienos, kai pasikeitė pinigai. Kaip šiandien pamenu, buvo žvėriškas šaltis ir vėjas, nutraukė elektros laidus. Laiškanešys atnešė laišką ir išėjo, ir vėjas trenkė duris į sieną ir sudrebino namą iki pamatų: Mano gimdytojas savo ir mamos vardu iš tobulinimosi kursų teiravosi, ar aš nepamirštu surinkt kiaušinių iš vištų gūžtų ir ar neskriaudžiu jo tėvo.

Tada keitėsi pinigai, ir aš buvau susirūpinęs įvairiausiai miestelyje sklindančiais gandais. Bet aš pasitikėjau valstybe, ir valstybė iš tiesų neapsuko manęs. Tą dieną vėjas nutraukė elektros laidus, ir aš skaičiavau savo pinigus, užsidegęs žibalinę lempą, kai staiga vienais marškiniiais įslinko į virtuvę mano senelis. Aš piktai pažiūrėjau į jį, supyliau pinigus atgal į virdulį ir uždengiau dangteliu.

– Marš į lovą! – pasakiau ir supratau, kad mano senelis dabar jau tikrai nesimuliuoja. Ir jis pats tai, matyt, gerai suprato, prasižiojo, ėmė grabinėt mane rankom ir išsitiesė ant grindų.

Nuvilkau už pažastų senelį į jo kambarį ir įverčiau į lovą. Žinoma, man pasidarė nelabai jauku. Jis ėmė gaudyt burna orą ir kartot:

– Pinigai, pinigai... virtuvėj, po grindim!

– Nesijaudink, – pasakiau, – pakeisim ir tavo pinigus...

Bet pamačiau, kad jis ištiesė ranką ir iš stalčiaus išsitraukė žvakę. Velniai griebtų, ne paprastą, o tokią geltoną, iš vaško, kokias pardavinėja kunigai bažnyčioj.

– Škac, škac! – kartoju, kalendamas dantim, kol suradau virtuvėj degtukus ir uždegiau jam tą žvakę.

Senelis žiūrėjo į mane keistai, lyg priekaištaudamas, lyg niekaip negalėdamas suprast, kas aš per sutvėrimas, paskui tris kartus, lyg prieš nerdamas, įtraukė oro, trūktelėjo aukštelninkas, lyg atsispirdamas kojom, ir nuplaukė...

Aš ataturpsta išslinkau į lauką, buvo tamsu, nors akin durk ir, bėgdamas į paštą, lyg įskilusi plokštelė kartoju:

– Škac, škac...

Parašiau tėvui telegramą ir tada susigriebiau, kad kišenėj teturiu trisdešimt kapeikų, bet paštininkė paėmė jas ir pasakė, kad aš neskolingas, lyg tai būtų buvę nauji ir jau pasikeitę, žymiai vertingesni pinigai.

Kai grįžau bėgte namo, iš tolo pajutau dūmų kvapą ir tada kvailai pagalvojau, kad senelis anų laikų žmogus ir galbūt taip išeina pro atlapas duris jo vargšė siela.

Žvakė buvo iškritusi iš senelio rankų, ir nuo durų trinktelėjimo lovoje pliūptelėjo liepsna. Senelis žiūrėjo įbedęs akis į viršų, sau už galvos, į tą pusę, kur jis atsispyręs nuplaukė, tačiau perkreiptos lūpos keistai šypsojosi, ir atrodė, kad jis tuoj ims nemaloniai krizent ir su liepsnojančiom marškinių rankovėm sieks laikraščio savo įstrigusiam kosuliui išspjaut.

Aš numušiau ir uždusinau ugnį, bet iki išauštant sėdėjau su kibiru vandens prie lovos ir stropiai saugojau, kad nepradėtų senelis vėl iš naujo smilkst.

Rytojaus dieną atvažiavo perkaręs tėvas su motina. Vėjas tebesiautė. Monteriai sutaisė laidus, ir visam name sužibo lemputės.

Mano vargšas senelis nesuklydo. Jį iš tikrųjų įspraudė į angliškos vilnos kostiumą ir užvožė karsto dangčiu. Ir aš pirmąkart sužinojau, jog turiu tiek daug giminaičių. Prie kapo duobės sulėkė dvi tėvo pusseserės, neištekėjusios mokytojos, vienas kooperatyvo vedėjas, vienas vaikų namų ūkvedys, rajoninio laikraščio fotografas, visi su žmonom ir vaikais, ir net vienas notaras su keistais, nosy pridygusiais

plaukais, tolimas senelio giminaitis, bet artimas tėvo gimnazijos laikų draugas. Jis visą kelią nuo namų iki iškastos duobės nepaliovė piktintis karsto kokybe ir išdažymu. Suprantama, gal karsto spalva buvo kiek per šviesi ir per linksma, nes aš pats padėjau staliui išmaišyti dažus ir dažyti, tačiau notaras mane stačiai siutino. Nors per mano senelio laidotuves tie plaukai nekyšotų iš nosies! O šiaip viskas ėjo kuo puikniausiai: senelį švelniai nuleido ant virvių į duobę, pradėjo pilt žemes, ir visi giminaičiai vieningai pravirko.

Ir aš apsižliumbiau, nes tas žemių dundėjimas į karsto dangtį nėra labai malonus reikalas. Notaras išsitraukė nosinę ir padavė ją tėvui. Mano tėvas nusišluostė akis ir apsidairė, kam perduot nosinę, tačiau visi iš anksto buvo jomis apsirūpinę, ir jis tik mostelėjo ranka su nosine kultūros namų pučiamųjų orkestrui, kuriam iki šiol sąžiningai vadovavo. Paskui visi sunkiu žingsniu grįžom namo, notaras paglostė mano galvą ir pasakė:

– Laikykis, mano berniuk, laikykis.

Namuose visi stropiai plovėsi rankas, lyg bijodami kažkuo užsikrėst, ir susėdo už stalo. Jie, žinoma, nenorėjo nė pagalvot apie valgį, tačiau šiems liūdniems pietums išėjo visa mano tėvo alga. Ir kiekvieno sielvartas neginčijamai buvo didesnis už kito.

O tuo tarpu mano senelis gulėjo po žemėm savo juodu išeiginiu, prieš trisdešimt metų siutu kostiumu, ir aš ne kiek neabejojau, kad ta buržuazinė vilna nei pus, nei degs, nei rūdys. Aš išgėriau stikliuką, išraudau ir atsisagsčiau marškinius, paskui ėmiau gręžiotis ir garsiai kosėti. Notaras apkabino mane per pečius, ir aš turėjau vėl iš naujo pasakot, kaip mano senelis įkvėpė oro, nuplaukė, trūktelėjęs kojom, ir paliko save degantį. Notaras niekaip negalėjo suprast ir patikėt, jog senelis be jokio testamentu ir raštų paliko man visus savo pinigus. Giliai širdy jie visi buvo mirtinai įžeisti.

– Matot, – varžydamasis pasakė tėvas, – senelis labai jį mylėjo. Gal net per daug, kiek liguistai, sakyčiau. Bet tokia jo valia.

– Turtingą sūnų turėsit, – dirbtinai nusijuokė notaras.

Tėvas baisiausiai sumišo, žvilgtelėjo į motiną, sėdinčią kamputy su lėkšte ant siuvamos mašinos, – jai, kaip visada, neatsirado vietos už stalo, – ir kankindamasis numykė:

– Kad aš dar iš tikrųjų ir neskaičiavau, nes, matot...

Aš padėjau ant stalo tarp butelių ir duonos iš po grindų ištrauktus, į sutrūnijusius skudurus įvyniotus senelio pinigus, prisipyčiau degtinės ir atsistojęs pasakiau:

– Išgerkim už mylimą senelį...

Notaras iškėlė dviem pirštais pajuodusį, pelėsių visiškai išėstą senelio pinigą, pažiūrėjo į jį prieš šviesą ir išraudęs atsargiai padėjo atgal ant skuduro.

Aš išgėriau, paėmiau dviem pirštais, kaip notaras, senelio pinigą, iškėlęs prieš akis, žiūrėjau į jį lyg į aprūkusį stiklą per saulės užtemimą ir vėl, kaip per laidotuves, ėmiau cypdamas žliumbti.

Kai nebeaugt net žolė

Aliukas Šovinis mano pionieriškame ir asmeniniame gyvenime švystelėjo kaip kometa, tačiau ir ją kai kas pasistengė prigesinti. Jau pačią pirmą dieną, kai jis atsikraustė į mūsų padangę su rašomąja mašinėle, – jau pačią pirmą dieną jam pavogė autobuse odines pirštines, vienintelį jo turtą ir pasididžiavimą. Aliukas Šovinis dirbo pieninėj, nuomojo aprūkusį mano senelio kambarį ir sloguodamas rašė knygą DIENA, KAI BAIGIASI VAIKYSTĖ, tačiau vietoj šitos išspausdino jo kitą: ZARASAI – VANDENS IR SAULĖS KRAŠTAS. Jis gyveno vienui vienas kaip pirštas ir neturėjo nė vieno draugo, išskyrus mane ir mano motiną. Augino svogūnus ant palangės ir, kaip sakoma, buvo juokingas – net kelnes maudavosi užsilipęs ant taburetės. Ir tik vienam mano tėvui nebuvo aišku, kodėl jis augino svogūnus ir laipiojo ant taburetės. Šovinis troško bent iš tolo retkarčiais matyt prancūzų kalbos mokytoją Ireną Meškutę, kuri kalbėjo švelniu balseliu ir visiems miglotai šypsojosi. O jai Aliukas Šovinis tebuvo vien šaligatvio plyta, kurią pastebi tik užkliuvęs už jos koja ir prasiskėlęs nosį. Kai po miestus ir tolimiausius kaimus nuaidėjo kvietimas pagyvinti pionierių organizacijos darbą, Aliukas Šovinis vienintelis atsiliepė į šį šūkį. Jis atėjo į mokytojų kambarį melsvom nuo šalčio rankom ir, žiūrėdamas ne į direktorę, o į visados drėgnas ir šiltas Irenos Meškutės akis, pasakė:

– Aš girdėjau... Aš labai prašau... Aš svajoju dirbti su pionieriais.

Ir tada Meškutė lyg pirmąkart pakėlė į Šovinį akis, apžiūrėjo jo prakiurusius batus, sugrubusias nuo šalčio ir įtempto rašymo mašinėle rankas ir neištvėrusi nusijuokė lyg varpelis.

– Jis užkrės sloga vaikus. Argi nematot?

Direktorė susimąstė, kovodama su savim, ir tada Šovinis, nuleidęs galvą, pasakė:

– Bet aš turiu nosinę.

Ir išsitraukė iš švarko kišenės prie širdies baltą siuvinėtą nosinę su purpuriniais inicialais: I. M. Tai buvo Meškutės seniai, dar studentavimo laikais, pamesta nosinė, brangi Aliukui Šoviniui kaip pats gyvenimas.

Taip Aliukas Šovinis tapo pirmuoju rajone mūsų būrio pionierių vadovu – brūkšnys – gamybininku. Jis vienas surinko keturias tonas metalo laužo ir makulatūros, suruošė tris vaidinimus ir vieną montažą Puškino ar Lermontovo, dabar gerai nepamenu kurio, žvėriškai nužudyto, atminimui. Peliūkštis, pats smulkus niekšelis, vaidino tą niekšą, kuris turėjo šūviu į širdį nutraukt mano gyvenimą pačiame jėgų žydėjime. Mes abu pasidarėm pistoletus, ne šiaip sau, o kaip reikiant, užtaisomus degtukų galvutėm, ir raudona, tragiška šviesa nutviekstoje scenoje taikėme vienas į kitą juodus pistoletų vamzdžius ir vienu metu nuspaudėm gaidukus. Nuaidėjo pasiuotęs trenksmas, ir aš parkritau, tarsi pačiūža skeltas į galvą, ir nuo pirštų mirties tyloj lašėjo mano nuosavas kraujas. Aš iki šiol įtariu ir įtarsiu, kad gyvatė Peliūkštis tyčia bus prigrūdęs į pistoletą šratų, nors ir kiek jis man išbalęs teisintūsi ir įrodinėtų, esą vamzdžiai iš lovos rėmų visada sprogs. Salėje sėdėjo visi kaip sėdėję, matyt, svarstydami, kokį skystį aš išpyliau: ar raudoną tušą, ar akvarelinius dažus? Ir tiktai vienintelė Liuka, kekšės vaikas, ta paskutinė ragana, įsoko į sceną ir pakėlė mane už pažastų. Bet paskui, kad kažin ko neišsigalvočiau, ji man pasakė, jog tą akimirką buvo susirūpinus tik literatūriniu – brūkšnys – dramatiniu montažu. Ačiū ir už tai!

Po šito įvykio, žinoma, mums uždraudė statyt vaidinimus ir visokius montažus ir pradėjo kasti po Aliuku Šoviniu; būtų gal visai išėdę iš mokyklos, tačiau mes ėmėm švilpt ir trypt kojom ir per literatūros pamoką, pasirinkę laisvą temą „Ką aš labiausiai myliu“, parašėm, jog labiausiai mylim Aliuką Šovinį. Suprantama, atsirado ir išdavikų, ir veidmainių, kurie nuobodžiai ir ilgai aprašinėjo, kaip jie karštai myli savo gimdytojus. Tačiau pavasarį, kai pradėjo pardavinėti ledus ir buvo galima gulėt ant žemės, Aliukas Šovinis atsisveikino su mokykla visam laikui. Tada kaip tik mokykloje vyko slaptas ir uždaras mokytojų išgėrimas, ir istorikas Ragaišis, galvodamas apie provincijoje slenkančius savo plaukus, santūriai kritikavo už anarchizmą Aliuką Šovinį, girdė išraudusią Ireną Meškutę ir, pakišęs ranką po stalą, santūriai pliaukšėjo gumomis, prie kurių buvo pritvirtintos jos šilkinės kojines. O ji, kaip visada, miglotai šypsojosi ir laukė, kuo tas pliaukšėjimas baigsis. Tą vėlyvą vakarą, kai Ragaišis lydėjo Ireną Meškutę, bet suklaidino ją ir nuvedė į pievą ant Žydų kelio. Aš rinkau vaistažoles, ir man akys išsoko ant kaktos, kai jie ėmė trypti mano vertingas žoles. Šiurpus jausmas, kai tavo brangūs mokytojai eina imtynių. Tada prisirinkau akmenų ir apmėčiau juos, ir jie iš karto aprimo. O Aliukas Šovinis tuo metu užbaigė savo knygos trečią skyrių, pasišaukė mane ir pasakė:

– Jeigu tave domina, tai aš paskaitysiu tau iš savo knygos, kuri vadinasi DIENA, KAI BAIGIASI VAIKYSTĖ.

– Skaitykit, vadove, – nuraminau jį. – Galit man visas savo knygas skaityt.

Jis dėkingai pažiūrėjo į mane, pagriebė savo knygą, ir mes nuėjom už miesto ir susėdom ant akmens prie Žydų kelio. Čia buvo visiškai tylu, ir mano pionierių vadovui buvo svarbu, kad, jam garsiai skaitant knygą, ypač tokią, kaip DIENA, KAI BAIGIASI VAIKYSTĖ, aš aiškiai girdėčiau kiekvieną žodį. Aš linksėjau į taktą galvą, ir man nepaprastai patiko šitas skyrius, kur buvau aprašytas aš, griūnantis scenoje su ištaškytom smegenim. Viskas buvo aprašyta teisingai, ir Liuka kaip reikiant pakritikuota, ir jos brolis Peliūkštis gavo prideramą vietą, tik, deja, pistoletus jis pavaizdavo tokius, kurie niekada gyvenime nebūtų galėję iššauti, bet žmonėms, neuosčiusiems parako, tat atleistina. Oras atvėso, saulė paraudo. Jis pažiūrėjo į mane ir staiga užsičiaupė, nebaigęs sakinio. O aš tuo metu, kaip tyčia, galvojau apie tai, kaip einama imtynių; jis, velnias, iš karto tai pajuto ir įsižeidęs nutilo. Man pasidarė jo labai gaila, ir jeigu vėl iš naujo būtų uždavę rašinį laisva tema „Ką aš labiausiai myliu“, mano darbas būtų buvęs įtrauktas į geriausių mokyklos rašinių aukso fondą.

– Vadove, – staiga sušukau, – aš užmušiu ją! Jis užvertė knygą, atsistojo ir žiūrėjo į mane, nieko nesuprasdamas. Tada aš paėmiau jį už rankos, beveik bėgte nuvedžiau ant Žydų kelio, prie ištryptų mano vertingų žolių, ir sumurmėjau:

– Argi jūs, vadove, nežinot, kad ji yra gyvatė, kurią šildo kiti savo užanty... Kiti, vadove... o jūs nieko nežinot.

Žinoma, mano vargšas pionierių vadovas ir dabar nenorėjo žinoti, kad jis yra tik šaligatvio plyta ir kad jis niekad nešildys Irenos Meškutės savo užantyje. Tai kiekvienam vaikui kaip dukart du aišku. Mano vadovas žiūrėjo į žolę užsispyręs kaip ožys, krutindamas sučiauptas lūpas, lyg valgytų kažką, paskui atsiklaupė, įbedęs akis į dar neatsitiesusį ištryptą pievos gabalą, ir staiga, perbraukęs kumščiu akis, ėmė juokingai su visom žemėm rauti žolę. Aš spoksojau, ir tiek, o jis plėšė velėną ir nurovė su visom mano vaistažolėm geroką gabalą pievos, daugiau negu reikėjo.

Entuziastų maršas

Keturioliktais mano gyvenimo metais mane iškvietė į mokytojų kambarį, ir aš sužinojau, jog esu entuziastas. Iš tiesų, per savo ilgą gyvenimą aš auginau triušius ir kukurūzus, rašiau eilėraščius,

boksavausi, piešiau, Raudonojo kryžiaus ir raudonojo pusmėnulio draugijoje bintavau sulaužytas kojas ir kaip užsidegusio nuo žvakės senelio prisiminimą nešiojau ant krūtinės savanorių gaisrininkų draugijos ženkliuką, ir visur mane išrinkdavo į vadovus, nes visiems buvo aišku, jog aš – entuziastas.

Keturioliktais savo gyvenimo metais aš pasistengiau išaugt iš pionieriško amžiaus, nes nuobodu pasidarė be Aliuko Šovinio, ir greitai tapau ateistinio būrelio pirmininku. Tada ir prigriebiau iš karto, nesivaržydamas, Kaminskių jaunimą.

– Mano mielas, – pasakiau kartą, kai likau akis į akį su Peliūkščiu sporto salės rūbinėje. – Ar ne laikas atsikratyt religinių prietarų? Kiek tau teta moka už tai, kad eini į bažnyčią?

– Rublj, o ką? Tu daugiau gali mokėt? – pasakė tada man Peliūkštis, šluostydamasis marškiniais prakaitą ir tarytum stengdamasis atspėt, kada aš jam duosiu į dantis.

Bet aš ne toks. Kaip ir mano tėvo brolis Boleslovas, prieš dviem galvom už save žemesnį negalėčiau pakelti rankos, nors retkarčiais ir niežėtų delnai. Aš įtariu, kad Peliūkštis galbūt nustojo augti nuo tų nepakartojamų dienų, kai jis su motina ir Liuka žiūrėjo cirką. Peliūkštis kliedėjo cirku, Peliūkštis tapo cirko entuziastu ir dažnai į klasę įžengdavo ne kaip visi normalūs žmonės – kojomis, bet ant rankų, o jo tėvui Kaminskui vien nuo cirko paminėjimo kraujas mušdavo į galvą, ir jis pliekdavo Peliūkštį diržu, petnešom, elektros laidais, o sykį net puodo dangčiu, kartodamas:

– Aš tau išmušiu tą cirką!

Nieko nepadarysi, tamsus žmogelis tas Kaminskas, bet kam į tamsybes stumt savo vaikus?

– Pamąstyk, mano mielas, – pasakiau Peliūkščiu, – aš tavęs taip lengvai nepaleisiu, o jeigu šakosies, žiūrėk, ir susigriebsi.

– Nesusigriebsiu, – papurtė galvą Peliūkštis ir staiga visai draugiškai, gudriai prisimerkęs, šnibždom pasiūlė:

– Žinai, ką parodysiu: cha, tas pat, kaip su moterim, cirkas...

– Kaip? – bijodamas apsijuokt, atsargiai paklausiau, nes kai žmogus esi pasinėręs į visuomeninį gyvenimą, apie visokius cirkus neturi net žalio supratimo, – kaip tai tas pat?

– Ogi šitaip, – nusišaipė Peliūkštis tiesiai man į akis.

Aš apsidairiau, lyg ieškodamas pagalbos, tačiau rūbinė buvo tuščia, tik sporto salėje nuo kamuolio dunksėjo grindys. Tada neryžtingai nusispjoviau, nes mano balsas kaip tik keitėsi į tenorą ar velniai žino į ką, ir Peliūkštis galėjo nesivaržydamas rodyt man, kas jam tik į galvą šauna.

Jis ramiai apsirengė, įsikando sportbačius į dantis ir, pasityčiojamai mojuodamas koja, išėjo iš rūbinės ant rankų.

Aš stovėjau kaip paskutinis idiotas ir staiga ėmiau raust, lyg gavęs šlapiu maišu per veidą, šnopusdamas išlėkiau iš rūbinės ir iš visų jėgų trenkiau koja jam į užpakalį.

O karvės, pastipusios karvės šmėkla skraidė virš miesto... Ir dar kaip skraidė ir skraidys, kaip sakoma, iki penktos kartos.

Miesčioniški žaidimai

Aliukas Šovinis pragyveno pas mus metus ir šešis mėnesius ir išėjo parašęs tik penkias savo DIENOS dalis. Kas nori ir ką nori gali šnekėt, kad, girdi, jam neduodavo degint naktimis šviesos arba kad jis apsinuodijo žuvim ir visas kitokias nesąmones. Aliukas Šovinis ne iš tų, kurie lengvai apsinuodija paprasčiausia žuvim. Jis gyveno buvusiam senelio kambary ir miegojo buvusioj senelio lovoj, (ir jam pačiam, ir jo svogūnams užtekdavo šviesos. Vakaraus Aliukas Šovinis, mano motina ir aš lošdavom kortomis, žaisdavom telefoną, laivų šaudymą, miestų, valstybių, augalų ir upių pavadinimus – ir visus kitus, kaip tėvas sakydavo, miesčioniškus ir tuščius žaidimus. O jis tuo tarpu barbendavo pirštais virtuvėje, žiovaudavo, ir su kiekvienu mėnesiu jo akyse vis didėjo nesveikas blizgesys. Ypač jį siutindavo mano išgalvotos arba velniai žino iš kur ištrauktos dainelės, kurias plėšdavom, žaisdami augalų, miestų ir valstybių pavadinimus. Antai, jeigu užsimerkę išdurdavom Aliuko Šovinio rankraštyje raidę U, tai iš karto uždainuodavom:

Uriukas žydi! Kaip puiku,

Kai joji išaku...

nes visados aš įrodinėdavau, kad uriukas yra slyvos, o slyvos, kaip žinia, vis dėlto augalas. O jeigu sugalvodavom lošt kortom, tai iš anksto užtraukdavom kitą mano dainelę:

Jeigu tau gyvent beliko vienas šansas,

neskubėk, žmogau, padės tau preferansas.

Ir tik Aliuko Šovinio dėka aš supratau, kad mano motina, Elytė Šatienė, yra ne vien tylus ir begarsis dulkių siurblys, kurio mygtuką laiko savo rankose mano tėvas, ir mano tėvas suprato, kad

Aliukas Šovinis tai kirminas, graužiantis sveikas šeimos šaknis, ir kad dabar jo sveikata, jo užkalkėję plaučiai ir jo pulsas gali pasidaryti ne vieninteliais Elytės Šatienės, mano tikros motinos ir jo žmonos, rūpesčiais, išgyvenimais ir džiaugsmiais. Pavyzdžiui, grįžtu iš mokyklos, o tėvas, ištempęs ausis, susirietęs klausosi prie senelio kambario durų. Aš irgi tyliai prieinu ir klausausi, o ten Aliukas Šovinis su mano motina šnekučiuojasi sau šalčiausiai apie gyvenimą, vaikų ligas ar šiaip visokius niekus. Žinoma, aš tik pasijuokiau, nes nežinojau, kad greitai tas mano juokas pavirs dantų griežimu. Nors ir kaip keista, paaiškėjo, kad Elytė Šatienė irgi yra kažkada gimusi, tegu ir labai seniai, ir turi net savo gimimo dieną. Ta proga mano tėvas, nieko blogo negalvodamas, nupirko jai naują šluotą vietoj susidėvėjusios ir užrašė ant jos cheminiu pieštuku: MŪSŲ BRANGIAI IR MYLIMAI ELYTEI GIMIMO DIENOS PROGA. ANTANAS... (ir net nepasiklausęs šalia išraitė mano vardą), kaip jis darydavo kiekvienais metais, pirkdamas tik praktiškas, namų ūkiui reikalingas dovanas. O Aliukas Šovinis nebuvo praktiškas – jis atnešė tris raudonas kaip ugnis rožes ir tris butelius šampano. Mano tėvas niekada negėrė ir nerūkė, tačiau šiandien jis nusižengė savo tvirtiems principams ir iki vakaro nusilakė kaip dūmas, ėmė gniaužyt ir kramtyt raudonas, ugnines rožes. Mano motina pažvelgė į Aliuką Šovinį ir nuleido akis, bet Aliukas Šovinis tikrai santūriai šyptelėjo ir pasakė:

– Nieko baisaus, rožės nors ir nevalgomos... tačiau nėra jos tokios neskanios.

Ir, šypsodamasis mano motinai, ėmė kramtyt žiedlapį. Man pasidarė labai linksma, ir aš sušveičiau likusią trečią rožę.

– Telefonen! – sušukau tada ir įjungiau dar senelio pirktą radiją, išslinkau iš už stalo ir, išvedžiau savo tikrą motiną šokti.

Vienas malonumas, kaip sakoma, elegancija ir grakštumas – nei tau delnai išprakaituoja, nei tau ant kojų lipa. Teko, pavyzdžiui, per nelaimę su Liuka Kaminskaite šokti: perkaitom abudu ir virpėt kažko ėmėm, o čia dar Kaminskas sėdi ant suolo.

– Elyte, velniai griebtu, – sublioviau visa gerkle, – kokia tu šiandien graži!

Ji apkabino mane kaip tikra motina, suvėlė plaukus ir pabučiavo į kaktą.

– Kas ir bus, – sukriženo mano tėvas, taisydamasis akinius, – kai mano žmona per daug išgražės, nesusikalbėsiu, matau, ar ne taip, gerbiamasis?

Tačiau Aliukas Šovinis tik keistai pažiūrėjo į mano tėvą, tankiai sumirksėjo, kažko nuliūdęs padėjo delną ant duonai pjaustyti lentelės ir lėtai ėmė badyti peiliu tarp išskėstų pirštų. Tėvas barbeno krumpliais į stalą, išjungė radiją.

– Kodėl?.. Kas tau yra, Antanai, nesveikuoji? – paklausė mano motina.

– Man atrodo, kad tu, Elyte, ir jūs, gerbiamasis, nesveikuojat, – susijuokė tėvas.

Aliukas Šovinis liūdnai pažiūrėjo į mane, į mano motiną ir, žemai nuleidęs galvą, staiga žaibiškai ėmė badyt peiliu tarp išskėstų pirštų.

– Telefonen! – riktelėjau įpykęs. – Arba jūs, tėvai, eikit miegot, arba šokt, tik negadinkit žmonėms kraujo!

Ir mano tėvas, kraipydamas galvą ir gužčiodamas pečiais, nušliaužė į miegamąjį.

Tačiau apie dvyliktą aš pamačiau jį vėl stovintį tamsoj tarpduryje ir šluostantį akinius į dryžuotą pižamą. Jis pamojė Aliukui Šoviniui paslaptinai, ir tas, prikandęs lūpą, nuėjo prie tėvo į tamsų kambarį, o po kelių minučių grįžo kaip pablūdęs, apžvelgė mane su motina lyg išprotėjęs, atbulas atsitraukė į savo kambarį ir uždarė paskui save duris. Mudu su motina susižvalgėm, aš sugniaužiau kumščius ir sugriežiau dantimis:

– Ach, telefonen!..

Tada mano motina pašoko ir įbėgo į tėvo kambarį, ir ten užsidegė šviesa. Aš girdėjau kažkokį neaiškų, nesuprantamą tėvo murmėjimą, paskirus irzlius ir verksmingus žodžius ir apstulbusios motinos šuktelėjimus:

– Šlykštinė... O viešpatie... koks tu šlykštinė. Ką jis prisigalvojo?!

Motina grįžo žliumbdama ir pradėjo lakstyt po virtuvę, laikydama ranką prie skruosto, lyg jai būtų supūliavęs dantis. Iš paskos kaip vaiduoklis atslinko tėvas ir sudribo kėdėje. Aš paleidau radiją visu garsumu, tėvas žiūrėjo į motiną, lyg pirmąkart ją matydamas, paėmė peilį ir užsigalvojęs ėmė raižyt juo duonos lentelę. Tada padėjo delną, išskėtė pirštus, nutaisė verksmingą miną ir kaip Aliukas Šovinis ėmė badyt peiliu tarp pirštų, bet staiga kažko susinervino ir, matyt, norėjo smarkiai įbest peilį į lentelę, bet pataikė sau į ranką. Švirksstelėjo kraujas, ir mano tėvas ėmė kūkčiot kaip vaikas, suspaudęs sau už riešo. Taip ir baigėsi ta neužmirštama šventė. Aliukas Šovinis išbėgo šaukt greitosios pagalbos, o tuo tarpu mano motina aprišo binto gabalu tėvui ranką ir akmeniniu veidu laukė, kol atvažiuos greitoji. Aš sukiojau radiją, kol nulaužiau jungiklį.

Ir liko keistai tylu mūsų namuose, ir Aliukas Šovinis pareidavo tiktai miegot, nuslinkdavo į senelio kambarį kaip šešėlis vėlai vakare, o anksti rytą skersas išeidavo iš namų, ir nepraėjo nė savaitė, kai jis pagaliau pratarė pirmą žodį ir pasakė, jog daugiau čia negyvensiųs. Tėvas ilgai mykė, lyg atsiprašinėdamas, lyg teisindamasis, lyg gindamasis ar puldamas, girdi, visko šeimoje pasitaiko, girdi, visko būna, ir jam labai nemalonu... ir jis labai atsiprašo, ir, žinoma, visiems yra nemalonu ir nesmagu, bet nereikia išnešt svetimo... svetimo...

– Svetimo mėšlo, – padėjau užbaigt tėvui.

– Gerai, – pasakė Aliukas Šovinis, – būkit ramūs, aš pasistengsiu išnešt tiktai ką atsinešiau, ateidamas prieš metus ir šešis mėnesius čia gyvent.

Iš tikrųjų, Aliukas Šovinis išsinešė tik rašomąją mašinėlę, svogūnus ir penkis čia, mūsų namuose, parašytus savo DIENOS skyrius, ir nė gramo daugiau, nes iš mėšlo, kaip sakoma, ne vien mėšlagrybiai prasikala, bet retkarčiais ir vunderkindai, koks aš, be abejo, ir esu...

Liuka

Pavasarij kurkia ir plėšosi varlės, pavasarj trūksta vitaminų ir retkarčiais norisi nusišaut, pavasarj stovi su portfeliu prie lango, autobusai važiuoja tolyn pro mokyklą, mirkčioja žaliom ir raudonom švieselėm, ir tau kažko pasiutusiai maudžia širdj.

Liuka nusiskerpa kasas, tuos šlykščius virvagalius, jos tėvas Kaminskas už tai įkrečia jai į kailj taip, kad ji net atsisėst žmoniškai tris dienas negali, bet Liuka nė kiek nesijaudina, apsiauna išėiginius batukus, šlaistosi koridoriais užvertus galvą ir giriasi visiems, kokia ji atseit žavinga. Žinoma, nieko sau atrodo mergaitė. Pakenčiama. Bet iš tikrųjų visos moterys į pavasarj išgražėja taip, kad su jomis net nesusišnekėsi. Sėdi Liuką per pertrauką ant palangės su Rimavičium – nemalonus tipelis, muilinas kažkoks, su akiniais – ir skaito abu iš vienos knygutės. Prieinu švilpaudamas ir klausiu:

– Tai ką, mano mieli, skaitinėjat?

– Froidą, – teikėsi iš aukšto puse lūpos atsakyt Rimavičius.

– A, kažkada teko skaityt. Pasenęs reikalas, – nusižiovauju ir spjaunu jam tarp kojų.

Žinom mes tokius profesorius: nespėtum mostelėt, iš karto akiniai aprasotų.

Dar buvo galima pakęst tą jį Froidą, bet paskui Liuka susigalvojo išeit į kiemą ir palikt vieną batą purve. Stovi ant vienos kojos, nors juokais plyšk, o su kitu jos batu jau futbolą berniukai spardo. Aš futbolo nežaidžiau, garbės žodis, liudininkų yra. Pagavau tą Liukos batuką ir nunešiau jai. Kvailas mano charakteris – pasigaili tokių ragany, o paskui krauju springsti.

Pasiimk savo vyžą, – sakau. O Liuka žiūri, lyg aš jai būčiau skolingas, paskui griebia savo mylimiausiąj batą ir kaip paskutinė gyvatė skelia lenkišku užkulniu man per nasrus.

– Ak šitaip! – išlupu iš jos nagų batą.

– O ko tu šaipaisi? – sucypia tada Liuka ir užsidengia veidą rankom.

Žinoma, galima būtų ir jai, raganai, išakėt nasrus, bet aš ne iš tų, kurie moteris muša. Nusišluostau nosine ištryškusias ašaras, atsikrenkščiu ir išspjaunu pusę danties. O publika stovi aplink balą ir nekantriai laukia, kada aš ją pamurkdysiu į purvą. Bet aš tik pasispjaudau ir ta pačia nosine iš lėto, iki blizgėjimo nušveičiu jos brangų batą ir lediniu balsu kraujuotom lūpom sakau:

– O aš maniau, kad jūs – žmogus, mano miela.

Tačiau kaip visados atsiranda skundikų, be kurių kiekviena padori mokykla būtų ne mokykla, o angelų darželis. Dar neprasideda pamoka, ir jau atskrenda direktorė, visa atjaunėjusi po vėlyvų vedybų su gaisrinės viršininku, o jos aitrai geltona, skrandį gadinanti suknelė įkirpta viršuj ir apačioj.

– Parodykit savo dantis, – pražiodo mane direktorė, o Liuka nei gyva, nei mirusi.

Aš išsišiepiau, direktorė pasistiebia, ištiesia ranką, užsimerkiu, ir man atrodo, kad ji tuoj prakiš savo gelsvą nuo papirosų „Kazbekas“, bet mielą pirščiuką pro juodą, lyg pragaro vartai, mano dantų tarpą, pirmyn ir atgal, pirmyn ir atgal. Direktorė mįslingai šypsosi, o Liuka dar labiau pabąla.

– Jūs, Šatai, dainuojat chore? – klausia direktorė.

– Deja, taip.

– Ar ne jūs, Šatai, esate dailiojo skaitymo čempionas, tai yra laureatas?

– Taip, pernai buvau, – kukliai sakau.

– Ar jūs šiemet nešvepluosit? – gudriai klausia direktorė, ir aš suprantu, kad dabar ji pradės dorot Liuką, po gabalėlį išmėsinės.

Kiekviena atjaunėjusi direktorė negali pakęst šiek tiek gražesnių mergaičių. Ką padarysi, reikia suprast žmogų.

– Aš seniai jus stebiu, Kaminskaite... Penkiolika metų dirbu pedagoginį darbą, bet tokio įžūlumo neteko matyt...

Aš atsidūstu, o Liuka Kaminskaitė gailiai lemena:

– Aš daugiau taip nedarysiu...

– Matot, tamsta direktore, – šaltai nusišypsau ištinusiom lūpom, – man visai neskauda... Ir aš pats paprašiau Kaminskaitės, kad išmuštų dantį.

– Jūs pats? Paprašėt? – net žiopteli direktorė.

– Deja, taip, – atsidūstu, – nes sugedęs dantis gali užkrėsti sveikus.

Cha, neblogai pasakiau!

O direktorė ėmė raudonuot nežmoniškai ir kartot kaip užsukta:

– Na ką gi... Na ką gi...

O man kas, šypsausi tėviškai, Liuka spokso į mane visa įsitempusi, ir nesuprasi – gal vėl trenkt į dantis ruošiasi.

– Eikit, Šatai, namo ir susitvarkykit, – vos girdimai ištarė direktorė.

Ir aš išeinu su portfeliuku ir geriu prie girdyklos iš aliuminio puoduko, grandine prirakinto, dezinfekuotą vandenį. Koridorium į klasę nubėga vėluodamas Ragaišis su žurnalu po pažastim ir ima turtint jaunimo žinių bagažą. Išgeriu antrą puodelį. Mokyklinis vanduo sveikas, naikina bacilas ir gydo anginą, bet žiūriu – išlekia iš klasės Liuka, o iš jos nosies kaip iš fontano švirksčia kraujas.

Liuka užsipila šalto vandens ir žiopso išvertus akis ir atlošus galvą. O man kas, negaila, tegul žiopso.

– Aš pati... Aš pati išsidraskiau nosį... – pagaliau neištveria Liuka ledinės tylos, – kad galėčiau išeit iš klasės.

Aš pagargaliuoju ir iššvirksčiu vandenį pro dantų plyšį į kibirą. Kitas manim dėtas ją, raganą, seniai būtų apipylęs žibalu ir sudeginęs.

– Nori, – staiga prabyla Liuka liūdnai, vos ne priešmirtiniu balsu, – aš suvalgysiu tą batą?

– Valgyk, jei patinka.

O ji žiūri gailiai į mane, nusiauna savo mylimą batuką ir ima kramtyti jį, net vandeniui neužgeria.

– O žinai, kas tu esi, atvirai šnekant? – pradedu sakyti ramiai, bet vien pagalvojęs apie tai, kas ji galėtų būt, visiškai įtūžtu. – Man pats Rimavičius pasakojo... Penktoje klasėje tu jam už šimtą gramų saldainių galėjai nusimaut kelnaites.

Liuka sudreba visa, batukas iškrenta iš nosų, ji prisileidžia į puodelį mokyklinio vandens, bet neišgeria nė lašo, nes žliumbia taip, kad net vanduo į šonus taškosi. Šiurpus reikalas.

– Aš ne tokia... Aš ne tokia, – kartoja Liuką.

Bet ir mano nervai ne geležiniai. Imu raminti Liuką, išsitraukiu nosinę, o ji nuo batų valgymo juoda, tada pasirausiu portfelyje, surandu sąsiuvinį melsvą spaustuką ir apsidairęs nusausinu jos ašaras.

– Pasižadėk, kad daugiau taip nešnekėsi, – rimtai, nemirksėdama sako Liuka.

Aš linktelio galva.

– O dabar pabučiuok mane! – tyliai sako Liuka.

Tik spėjam, nuleidę galvas, užeit už koridoriaus kampo ir, lyg kas būtų iš padangių išleidęs orą, palinkstam viens į kitą ir gražiai apsikabinam.

Toks jau yra gyvenimas, ir nieko čia gudriau neišgalvosi.

Ratu ir visados aplink

Kai Elytė Šatienė persikraustė gyventi į senelio kambarį, Antanas Šatas, mano tikras tėvas, paskelbė motinai ekonominę blokadą, ir tada Elytė Šatienė pirmąkart gyvenime pradėjo dirbti ne vien šeimai, bet ir visuomenei naudingą darbą – kooperatyvo rūsy ėmė pardavinėti kreidą, kalkes, langų stiklus bei kitas ūkiškas ir statybines medžiagas.

Dabar mes gyvenom kiekvienas sau, taip sakant, viengungiškai, mus jungė bendras skardinis stogas ir bendri virtuvės puodai. Aš, kaip išaiškėjo, kainavau savo tėvui, įskaitant maitinimą, trisdešimt rublių per mėnesį, iš viso – tris šimtus šešiasdešimt rublių grynais per metus. Ko daugiau norėt iš Antano Šato, kuris, pergyvenęs visus gyvenimo sukrėtimus, išsaugojo neblėstantį savo jaunystės idealizmą ir romantiką. Mūsų viengungiško gyvenimo pradžioje, kai užsiliepsnodavo ginčai ir plyksteldavo šventa šeimyninės nesantaikos ugnis, aš buvau tampomas už kojų ir rankų į visas puses, ir tada aš sakydavau Elytei ir Antanui Šatams:

– Patys... patys, mano mieli... Aš dar, ačiū dievui, esu nepilnametis...

Ir kas dieną virdavau sau ir jiems pietus, daugiausia makaronus ar pienišką makaronų sriubą, o kartais, kai įsitikindavau, jog gyvenimas vis dėlto yra gražus ir saulėtas, iškepdavau kažką panašaus į pyragus ar meduolius ir įbeddavau į kepinį nudrožtą pagaliuką, lyg laivo stiebą su popierinėm burėm, kur būdavo parašytas mano paties sugalvotas kulinarinis pavadinimas, pavyzdžiui: MEDAUS PYRAGAS – ANDALŪZIJOS KALVOS, SKIRTAS BOLESLOVO BATO ATMINIMUI, o sugrįžusios iš klinikų mano motinos laukia sausainiai su vyšnių uogiene – IR BLOGI LAIKAI TAPS GERAI, KAI VĖL TAVE PAMATYSIU.

Elytė Šatienė sugrįžta iš klinikų visa skersai ir išilgai peršviesta ir apšviesta, paverkia man, kaip tikram sūnui, ant peties – aš jai populiariai aiškinu, kad bet koks auglys yra tas pat, kaip sugedęs dantis, išmuši laiku ir vaikai laimingas. Žodžiu, padžiovinu ašaras, apsiramina abudu, Elytė eina į savo rūšį, šildosi rankas prieš elektrinę plytelę. Ir staiga nedrąsiai įslenka jos mylimo vaiko tėvas ir taip pat kiša rankas pasišildyti prie plytelės lyg prie šeimos židinio ir bando, kaip visados, užmegzt gražius ir nepabaigiamus pokalbius moralinėm temom.

– Tai ką pirksi, Antanai, kalkių, o gal stiklo? – klausia rentgenais peršviesta Elytė.

– Stiklo, – liūdnai sako tėvas ir atitraukia rankas nuo plytelės, sumoka pinigus, pasikiša po pažastim stiklo gabalą ir nueina tik iki kooperatyvo kampo. Ten stovi, mindžiodamas atsirišusius apatinių kelnių raištelius, lyg sveikindamasis su kažkuo, kilsteli skrybėlę ir apsidairęs trenkia stiklą į pamatą.

Sugrįžta atgal Šatas Antanas į rūšį, Elytė Šatienė pakelia galvą ir vėl, lyg jie būtų vienas nuo kito už šimto kilometrų ir kalbėtusi tarp miestiniu telefonu, sako:

– Ką dar pirksi, Antanai... vėl stiklo?

– Stiklo... iškrito, ir sudaužiau netyčia, – atsidūsta mano tėvas ir velkasi namo su nauju stiklo gabalu, apsuka ratą miestelio gatvėm, vėl sugrįžta prie kooperatyvo ir apsiašarojęs, verksmingu veidu paleidžia stiklą iš rankų.

– Man ne stiklo, – Antanas Šatas lyg ištikimas šuo žiūri į savo žmoną, – man tavo meilės, Elyte, reikia...

– Nėra, nėra, Antanai... Iš kurgi dabar jos paimsi? – švelniai šypsosi Elytė Šatienė.

– Ak Elyte, aš jau – skleroziniai griuvėsiai... aš gi viską pamiršau, – Antanas Šatas nusikelia skrybėlę, riebaluotą nuo prisigėrusio prakaito, ir jos bryliais šluostosi akis, – aš vėl įsimylėjęs lyg jaunystėj, prieš dvidešimt ir daugiau metų...

Elytė Šatienė pataiso susivijusį mano tėvo kaklaraištį ir marškinius, kuriuos panešiojęs Šatas dabar visados išverčia ir toliau nešioja.

Mano tėvas laiko Elytės šiltus nuo elektrinės plytelės pirštus, o ji ramiai šypsosi jam:

– Tai kur tu, Antanai, tiek metų buvai?.. Kur tavo akys?.. Kur tavo širdis buvo?.. Ėjai kažkur, ėjai, ir vis, sakytumėj, ratu, ir visados aplink...

Būk laimingas, Aliukai Šovini, taip pat ir jūs, Irena Meškute

Žydi ir žaliuoja ant palangės, tik, deja, ne mūsų namuose, Aliuko Šovinio svogūnai, tačiau jis pats jau pakąstas šalnų, neberašo net apie Zarasus – puikų saulės ir vandenų kraštą, geria užsidaręs šeštadieniais ir sekmadieniais, o kartais ir vidury savaitės, ir motociklas geriausias jo draugas. Žodžiu, smunka žmogus, kaip pas mus sakoma, visapusiškai ir netenka visuomenės pasitikėjimo – tik grioviusbelieka jam kasti. Mano tikra motina tuo tarpu ligoninėj tebeaugina neaiškios kilmės auglį, o mano

tėvas, iš naujo įsimylėjęs Elytę Šatienę, pasiaukojamai slaugo ją. Tai ir mosuojam su Aliuku Šoviniu kastuvais dumblinoj pievoj, kiek iškasam – tiek ir gaunam. Atrodytų, tik dėkis pinigus į kišenę ramia sąžine ir savo geležiniais raumenimis ir prakaitu kurk savo tikrai motinai finansinę nepriklausomybę. Ir ten, kur praeinam su Aliu Šoviniu, po metų kitų šalčiausiai galės sau banguoti javai. Tačiau nusispjaut man į tuos javus, kai šalia žūsta ne bet kas, o Aliukas Šovinis, laksto kaip pasiutęs motociklu, lenda po mašinom, ieško mirties. Ir susiras, gali būt ramus, šito gero ilgai ieškot netenka. Nes Irena Meškutė, kaip sakoma, prisižaidė ir atsuko vidurnakty dujas, nes Irena Meškutė augina savo pilve vaiką ir nejaučia jokio gyvenimo skonio. Žiūriu, sekmadienį eina Irena Meškutė į krautuvę kokio nors kramtomo daikto nusipirkt visa balta kaip kreida ir dar dėmėm išpilta – ir vis tiek graži, nieko sau. Žinoma, toli jai iki Liukos, nesulyginsi, bet tai jos asmeninis reikalas. Vadinasi, eina Irena Meškutė į krautuvę, o aš stoviu už žibalinės kampo ir labas jai sakau. Šlykšti šita žibalinė krautuvėlė – žibalu trenkia, ir pardavėjas nei šioks, nei toks: dainuoja, tėvo diriguojamas, mišriam chore ir visados, mane pamatęs, turi paklaust: Kaip tėvelio sveikata, kaip?.. Puikiausia, sakau, žydi ir žaliuoja... O paties?.. Dar puikesnė, sakau, su lazda į kapus nenuvarysi... Tai gal žibaliuko reikia? Cha, lyg aš būčiau ne žmogus, o žibalinė lempa.

Taigi, labas, sakau Irenai Meškutei, o ji tik pasižiūri stiklinėm akim ir nieko nesako. Visiškai užėdė žmogų, šiaip sau, laisvalaikiu, iš neturėjimo ką veikti. Aš asmeniškai, pavyzdžiui, nei Irenai Meškutei, nei kitiems į panages nelindau ir neturėjau potraukio skaičiuot kitų paklydimus. Kokia ten gali būti aritmetika, kai žmogus vienąkart ima ir paleidžia dujas. Nueina Irena Meškutė į krautuvę ir perkasi sau šimtą gramų sviesto ir tris šimtus gramų slyvų, o slyvos žalios ir kietos, graudulys vienas, ne slyvos. O krautuvėj visi pažįstami, kas perka sviestą kilogramais, kas nieko neperka, o kas, kaip, pavyzdžiui, Kaminskas mėlynu kombinezonu, ką tik nulipęs nuo surūdijusio bažnyčios stogo, stačiom geria alų – ir visi lyg išbadėję ryja Ireną Meškutę akimis ir savo drumzlinose smegeninėse vadina ją visokiais maloniais žodeliais. O čia dar praplyšta popierinis krepšelis, ir visos Irenos Meškutės slyvos pabyra po krautuvę. Irena Meškutė bando susilenkt ir negali, o visi šypsos laimingi. Man užverda kraujas, išraustu ligi ausų ir keturpėsčias šoku rinkti Irenos Meškutės slyvų.

– Pasitraukit, – sakau užviręs Kaminskui, – argi nematot, kad slyvas trypiat!..

Kaminskas nusišluosto lūpas, gurkšteli stačiom iš butelio ir vėl šluostosi.

– Jūs ne arklys, – pakartoju, – tai ir netrypkit slyvų.

Kaminskas pastato tuščią butelį ant prekystalio ir, užuot sutrypęs mane kartu su Meškutės slyvom, ramiausiai išeina iš krautuvės.

Ir kai aš žingsniuojau su Irena Meškute gatve, Kaminskas jau spokso į mus nuo surūdijusio bažnyčios stogo.

– Ačiū tau, Šatai, – sako Irena Meškutė.

– Nėr už ką, – sakau atsidusdama, – toks jau mano charakteris.

Prieinam mokytojų butus, tą buvusį žiurkių lizdą. Suremontuotas, išdažytas, nieko nepasakysi, rūpinamasi jaunimo auklėtojais, gal net daugiau negu pačiu jaunimu, – ko daugiau norėt, ir kanalizacija, ir visi patogumai, ir dujos, propan-butan, taip sakant, neribotais kiekiais.

– Ačiū tau, Šatai, – prie savo durų pakartoja Irena Meškutė ir net pabando nusišypsoti.

Aš tik gūžteliu pečiais, numoju ranka ir, įkvėpęs oro, ryžtingai sakau:

– Kaip sau norit, bet aš turiu šį bei tą jums pasakyti. Galėsit, sau pykti, bet toks jau mano charakteris.

– Tai užėik, Šatai, užėik, – ir atrakina duris.

Įeinu ir apžiūrinėju Paryžiaus ir neparyžiaus vaizdus ant sienos. Visokiausių čia fotografijų prikabinėta.

– Kaip sau norit, – atsidūstu, – bet dabar ne rugsėjo pirmoji, ir čia ne mokytojų kambarys... Ir iš viso man nusispjaut!

Irena Meškutė žiūri į mane, nieko nesuprasdama, o aš vis labiau imu nervintis, net išdžiūva burna.

– Užteks vaizduot, – vėl pradedu, bet abejingai numoju ranka, nes Irena Meškutė spokso į mane, lyg jai dar teberūktų iš šnervių dujos.

– Užteks vaizduot! – įsitarščiuoju. – Aliuką Šovinį norit pribaugti! Nesijaudinkit, ieško mirties ir suras. Galit juoktis, galit kvatotis, bet jis visur jus... dieną naktį, net danguj mato.

Irena Meškutė tyli, ir liūdna pašėlusiai lieka, apsisuku ir prie durų karčiai nusijuokiu:

– Ką jūs išmanot apie meilę... Ir gyvenkit sau, rykit į sveikatą dujas... Ir tas jūsų Aliukas Šovinis tegul sau teškiasi į medį... Aš kaip žmogus, o man... Viso geriausio, galėsit direktorei pasiskųsti.

Ir noriu jau jau šaut pro duris, bet ji susiraukia, lyg ruošdamasi pravirkt, pagauna mane už rankos:

– Palaukit... palaukit...

– O ko čia laukt? Lietaus?

– Tai ką man daryti? – Irena Meškutė visai jau sutrikusi.

– Apsivilkit, ir važiuojam, – šluostausi prakaitą, – galit pasipuošti, ir važiuojam... Karolius, šį bei tą... daug nereikia.

– Kur aš turiu važiuoti?

Pas Aliuką Šovinį, kur daugiau... Šventę ant žolės suruošim.

– Ant žolės? – klausia Irena Meškutė, lyg vaikas būtų.

– Ant žolės... ant žolės, – pamėgdžioju, – neatitempsiu gi čia Aliuko Šovinio... Jeigu jis tiek metų į akis jums nelindo, galvojat, ims ir paprasčiausiai atvažiuos?

– Tai tu mane kvieti?..

– Labanakt! – net suploju delnais. – O kas gi daugiau gali kviest? Tai važiuosit ar nevažiuosit?

– Bet aš negaliu, – krato galvą susikrimsi Irena Meškutė. – Nes... aš...

Nusišypsau tikrai ir palinguoju jai:

– Ką jūs išmanot apie Aliuką Šovinį... Šituo neišgąsdinsit jo... Jūs tokia jam dar gražesnė.

Aš šypsausi ir žiūriu, velniai griebtu, Irena Meškutė prikanda lūpą, irgi šypsosi sudrėkusiom akim.

– Argi tai svarbu, mano miela, – sakau, – kai Aliukas Šovinis jus mato danguj...

Ir tą patį sekmadienį po pietų prasidėjo ta šventė ant žolės, gražiausia, kokią yra man tekę matyt gyvenime. Aliukas Šovinis vos negavo širdies smūgio, kai sužinojo, kad atvažiuos Irena Meškutė, tačiau greitai atsipeikėjo, susipjaustydamas smakrą, spėjo nusigremžt barzdą, užsivilk baltus kaip ledas marškinius su krakmolyta apykakle ir net pasirišti melsvą, baltais žirneliais išmargintą kaklaraištį.

Lengvas vėjelis judino žolę, saulė blykčiojo ir švietė motociklo veidrodėliuose ir mūsų supjaustytuose po skutimosi, spinduliuojančiuose snukiuose – teisingiau pasakius, ne mano, o Aliuko Šovinio.

Irena Meškutė atėjo nuo plento per žolę lengva languota paskrudintų riešutų spalvos suknele, susidėjusi rankas ant pilvo. Aliukas Šovinis nedrąsiai pakilo pasitikdamas, Irena Meškutė sunerimusi atitraukė ranką nuo pilvo, ir abu, sulaikę kvėpavimą, pasisveikino. O paskui dar vienas stebuklas – atvažiavo Liuka nei iš šio, nei iš to, pusę vasaros nematyta, nuo tetos pabėgusi, ir aš susijaudinau ne mažiau už patį Aliuką Šovinį. Tada susėdom žolėj prie mūsų šventės stalo. Liuka ilgai negalėjo suprast, iš kur šita šventė, tačiau mano Liuka, kaip ir aš, nelindo niekam į panages, o atvirksčiai.

– Vadove, – pasakė Liuka, – o dabar parodykit, kaip jūs badot peiliu tarp pirštų.

Ir Aliukas Šovinis, droviai žvilgtelėjęs į Ireną Meškutę, padėjo ant žolės savo delną ir žaibiškai ėmė badyti peiliu į tarpus tarp pirštų.

– Matot, – pasakė Liuką Irenai Meškutei, – ir nė lašelio kraujo.

– O dabar, vadove, – sušukau, – parodykit, kaip šokinėjat į aukštį!.. Dėmesio! Dėmesio!

Liuka ir Irena Meškutė ištempė virvutę, mes su Aliuku Šoviniu nusiavėm batus ir pasiraitojom kelnes. Irena Meškutė ėmė juoktis, kai aš paslydau žolėj ir išsitiesiau prie Liukos kojų. Liuka pakėlė mane

ir paspjaudžiusi nuvalė žalią žolės dėmę ant alkūnės, o man net šilta pasidarė, kai pagalvojau, jog dar yra pasauly žmonių, kurie taip rūpinasi manimi.

Tada įsibėgėjo Aliukas Šovinis ir skriejo aukštai virš galvų. Jo melsvas su baltais žirneliais kaklaraištis suplazdėjo, suplevėsavo saulėtoj padangėj. Irena Meškutė šypsojosi ir gėrė jį vien akimis, o vaikas jos pilve krykštavo ir šokinėjo, lyg mėgdžiodamas Aliuką Šovinį.

Paskui vėl visi susėdom ant žolės ir išgėrėm po truputį, tiek, kiek turėjom, raudono vyno.

– O dabar, vadove, – sušukau, – parodykit, kaip šokinėjat per griovius su motociklu! Dėmesio! Dėmesio!

Aliukas Šovinis neryžtingai pažiūrėjo į Ireną Meškutę, bet ji prikando lūpą ir išsigandusi papurtė galvą:

– Ne, nereikia, tai labai pavojinga!

Ir sumišusi nudelbė akis.

– Tada jūs, vadove, pasėdėkit, o mes su Liuka apsukim ratą.

Liuka net sucypė iš džiaugsmo:

– Vadove, mums mirtinai norisi pasivažinėti, mes tikrai, tikrai mokam važiuoti...

– Koks aš jums vadovas, – sumurmėjo Aliukas Šovinis.

Mes šokom ant motociklo ir nudūmėm laukais palei rugius.

Liuką apkabino mane, ir aš nugara jaučiau du šiltus taškus, patys galit suprast, kas tai per taškai. Ir po šiai dienai mūsų sukeltos iki padangių dulkės tebesėda mano atminty. Taip, mano mieli! Šitaip reikia griebt gyvenimą, spaut už vairo ragų ir žvigdyt, kad net drebėtų!

Prašvilpėm pro kažkokią kiaulių fermą, paršai net nespėjo mirktelt ir pasiliko su savo smarve praeity, įlėkėm į kolūkio stadioną, apsukom ratą ir plojomės ties posūkiu.

Tu dar vaikas, Liuka, nežliumbk, Liuka, toks jau gyvenimas, atsikeli, išspjauni kraują su smėliu ar mėšlu ir sakai:

– Būk laimingas, velniai griebtų, Aliukai Šovini, o taip pat ir jūs, Irena Meškute!

Ten, po mano delnu

Šalta ir tamsu žvėriškai, kaime šunys plėšosi, o tu išeini ant kelio su juodu senelio dviračiu ir Liuka – lyg jaunas, pradedantis žmogžudys.

– Tai važiuojam, – sakau atsidusdamas, ir garas kyla lig mėnulio.

– O mūsų niekas nepamatys? – Liuka stovi pasikreipus, negalėdama žmoniškai atsitiest. Matyt, gerai trinktelėjo į akmenį.

– Be panikos, – sakau, pasiraitodamas kelnes. – Tu, Liuka, klausyk visados tikrai manęs, ir viskas bus gerai. Blogais keliais aš tavęs nenuvesiu.

– Gerai, aš tik tavęs klausysiu, – sako vos girdimai Liuka, ir taip graudu pasidaro, lyg peilis būtų po širdim.

Tokios kaip Liuka vieną kart per šimtą metų gimsta.

Užkeliu ją ant kartelės, apžėgiu dviratį, ir važiuojam. Mano senelio dviratis sėda po truputį ant ratlankių, braška, džeržgia, bet aš nelabai girdžiu. Minu įsiklausęs į dešinę savo koją, kuri nenori lankstytis ir girgžda, nes kaulai tikriausiai čia išsoka iš savo vietų, čia vėl atsitaiso. Įvažiuojam į mišką, o ten kaip žarnoj tamsu. Kelias visur – į kairę, į dešinę, ir, žinoma, verčiamės į griovį. Guliu, ir toks nuobodulys užėina nuo tų avarijų, kad ir keltis nesinori. Bet kažkas šalia tankiai alsuoja ir atsargiai liečia pirštais, lyg kokie paukščiukai vaikštinėtų po širdį. Suprask, žiūri Liuka, ar aš dar gyvas.

– Viskas bus gerai, – tada sakau, – mes teisingai važiuojam.

Ačiū dievui, miestelis tuščias kaip iššluotas, čia visi anksti gula ir anksti keliasi. Pagaliau nutrenkiu dviratį į bulves, atrakinu duris ir įvedu Liuką:

– Jauskis kaip namie... Mano tėvo namai – tavo namai. Be panikos.

Ir kažko, velniai griebtų, kai tavo namai tušti, suspaudžia širdį, ir pats nežinai, kodėl jautiesi, lyg būtum šlykštus, piktybinis auglys. Virtuvėj nedegu šviesos, kad nesimatytų užmerktų puodų ir lėkščių, ir nuvedu Liuką stačiai į savo viengungišką kambarį.

– Tai tu čia gyveni? – Liuka susijaudinusi apžiūrinėja mano urvą.

– Tenka gyvent, – atsakau ir nupučiu dulkes nuo stalo.

Žodžiu, aptvarkau viską, sustumdam į vietas, išpurtau patalą, bet susigėstu ir nueinu ieškot naujų paklodžių į savo motinos kambarį. Kai žmogus dirbi, ne visada užtenka laiko kojoms nusiplaut.

Pavelku patalynę ir sumišęs pasakau:

– Tai gal gulkis, Liuka?

O ji man staiga sako:

– Ne, aš visiškai nenoriu miego.

– O mane – atvirkščiai – po avarijos visada miegas pjauna.

Įjungiu stalinę lempą ir nusuku į sieną:

– Negaliu tamsoj miegot, kažkaip dusina.

– Aš irgi, – Liuka nedrąsiai atsikelia nuo kėdės, – pabandysiu, gal ir pasiseks užmigt.

Liuka atsisėda ant lovos krašto, pagalvoja, nusiauna savo jau sunešiotus, kadaise kramtytus batukus.

Aš įjungiu Paryžių, švilpaudamas pataisau pagalvę, įkeliu jos kojas į lovą ir tebešvilpaudamas užkloju ją nenusirengusią. Liuka guli lyg pievoj, sudėjusi rankas už galvos, paskui apglėbia pagalvę ir džiugiai atsidūsta:

– O, tai tu čia visados miegi?

– Tenka miegot, – sakau tebešvilpaudamas, – čia stumiū bemieges naktis.

Ir staiga suabejoju ir niekaip negaliu prisimint, ar lauko durys užrakintos, ar, velniai trauktų, palikau jas atdaras. Liuka žiūrį susirūpinus į mane ir, kai aš einu pažiūrēt durų, atsisėda lovoj:

– Kur tu? Išėini?

– Tuoį sugrįšiu, – sakau, – ir iš viso aš tavęs, Liuka, niekada nepaliksiu...

Nueinu į virtuvę, paklevenu lauko durų spyną ir sakau sau, kad Liuka irgi žmogus ir turi prieš guldama pavalgyt, ir užkaičiu arbatinį.

– Kai grįžtu, man pasivaidena, kad Liuka dejuoja.

– Tau skauda? – klausiu susirūpinęs ir uždedu ranką jai ant kaktos atseit lyg matuodamas karštį.

– Skauda, – liūdnai sako Liuka, ir aš drąsindamas paglostau jos plaukus ir veidą. Ji atsidūsta ir pašnibždom sako:

– Man iš tikrų labai skauda, garbės žodis...

– Nieko, – raminu, – pavyzdžiui, vienas mano pažįstamas be parašiuo...

Bet Liuka paima mano ranką ir prideda ją sau kažkur kairėj pusėj prie krūtinės.

– Čia kažkas atsitiko, – pašnibždom sako Liuką.

Aš stengiuosi per antklodę savo delnu pajust tą baisų Liukos „kažkas atsitiko“, ir, žinoma, galvoj man maišosi girdėti įvairūs smegenų sutrenkimai, apendicitai.

Bet tai, mano mieli, vaikų žaidimas, palyginus su tuo, kas yra ten... ten, po mano delnu.

Tu niekadods nepateksi į dangų

Pavakary, kai išėjau į miestą nusipirkt šio bei to Liukos vardo pyragui, susidūriau su Peliūkščiu ir jo tėvu vienodais mėlynais kombinezonais, ir Kaminskas viešai mane pakėlė už plaukų. Ir aš, kaip tikras Judas, dar nesugiedojus gaidžiui, išsigyniau savo Liukos.

Peliūkštis žiūrėjo žiūrėjo į šitą graudų vaizdelį, pasitempė savo mėlyno kombinezono petnešas ir paniekinamai nusišplovė.

– Užteks, tėvai, – pasakė Peliūkštis, – manai, plaukuose Liuka pasislėpė. Verčiau eik miegot.

Kaminskas sustaugė, suriaumojo:

– Aš ją užmušiu!

Aš pačiupinėjau, ar dar vietoj mano degantis skalpas, ir, atvirai šnekant, tokia gyvuliška baimė apėmė, jog negalėjau išstart nė žodžio.

– Eik namo, tėvai, ir nejuokink žmonių. Čia tau ne cirkas! – dabar jau supyko Peliūkštis ir padavė iškritusią man kabant ore ir trūkčiojant kojomis piniginę.

– Cirkas? – vėl suriaumojo Kaminskas, lyg gavęs kirviu į tarpuragį. – Aš jums, kekšės vaikams...

– Kam kekšė, o kam motina, – Peliūkštis šalčiausiai susikišo rankas į kombinezono kišenes ir pakartojo: – Kam kekšė, o kam ir motina...

Aš baisiausiai nustebau ir net palioviau čiupinėjęs savo skalpą, o Kaminskas šimtąkart už mane labiau nustebo. Išpūtė degtinės garų debesėlį ir palenkė sprandą, lyg ketindamas Peliūkštį gyvą pamaut ant ragų. O Peliūkštis, matyt, puikiai žinojo, ką daro. Abejingu veidu įkišo ranką į užantį ir ištraukė pajuodusį nuo prakaito voką:

– Kam kekšė, o kam motina, o kam ir laišką parašo... Į cirką kviečia atvažiuot.

Kaminskas išplėšė laišką Peliūkščiu iš rankų, prisikišęs permetė jį akim, apuostė, suplėšė, sudraskė ir dar kojom skutelius patrypė.

Peliūkštis pamankštino raumenis, pasiražė, stryktelėjo ir apsivertė ore:

– Gal dar vieną laišką duot tau suplėšyt? Vis tiek išvažiuosiu. Užteks... Ir Liuką palik ramybėj. Ji tau ne žmona... O tu, – jis paniekinamai parodė į mane, – nešdinkis, iš kur atėjai. Ir bučiuokis su mano seserim, jeigu tau patinka! Bučiuokis į sveikatą. Man negaila...

Kaminskas pašoko į orą, tačiau neapsivertė, kadangi jis nemėgo cirko, aš puoliau į pašto, Peliūkštis – į bažnyčios pusę.

Kaminskas nusivijo Peliūkštį, retkarčiais sustojantį ir tyčia persiverčiantį ore. Man praėjo visa baimė, bet burnoj buvo šleikštu, lyg kažkieno pridergta, virpėjo kojos ir ugnim degė skalpas. Atsisėdau patvory ir žiūrėjau, kaip Peliūkštis jau vikriai ropojo bažnyčios stogu, o Kaminskas stovėjo apačioj ir

šluostėsi prakaitą. Peliūkštis lipo vis aukšty, ligi pat kryžiaus. Paskui sumosavo rankom, kažką rėkdamas Kaminskui (bet vėjas nunešė jo žodžius), užsirioglino ant kryžiaus ir atsistojo ant jo ne kaip visi žmonės, kojom, o ant rankų. Ir pasityčiodamas pamosavo Kaminskui viena koja.

Aš grįžau namo nei šioks, nei toks, šlykštesnis sau, nei rupūžė, ir neturėjau jokio noro kept pyragų ir rodytis vargšei Liukai. Susiradau vaistų nuo galvos skaudėjimo ir išgėriau iš karto keturias tabletes. Tada nuėjau į savo kambarį. Liuka ramiausiai miegojo, net nenujausdama, kad aš jos, kaip Judas, gaidžiui nesugiedojus, triskart išsižadėjau.

Sutemus Kaminskas slankiojo kaip dvasia, kuriai kapinėse nepakako vietos, aplink mūsų, Šatų, namus, tačiau nediršo nei šūkaut, nei baladotis į duris.

– Tu žinai, koks jis, – pasakė Liuka, sulaikiusi kvapą, ir tyliai pravirko. – Toks jau mano likimas. Aš žinojau, kad jis mane kada nors vis tiek užmuš.

Mes tupėjom tamsoj lyg per bombardavimą, nedegdami šviesos iki pat vėlumos, kol Kaminskas, kažką niūriai ir grėsmingai murmėdamas, sunkiai nusivilko gatve.

Liuka sėdėjo sustingus, išplėtus akis ir nė karto nemirkteldama, lyg visai pamiršusi, jog čia pat, už kelių metrų, dar šiek tiek gyvas sėdi ir Andrius Šatas ugnim alsuojančiais plaukais. Ir aš jaučiausi dar labiau pažemintas, niekam nereikalingas, ir sakiau sau tada, jog kiekvienam skirta tai, kas skirta, ir kiekvienas, kaip įmestas į balą šuniūkštis, turi pats kapstyti, ir dar galybę visokių niekų prigalvojau tą liūdną, nors pasikark, naktį. Bet Liuka staiga krustelėjo, pažiūrėjo į mane ir atsiduso:

– Vis tiek galas... Vis tiek reiks grįžt.

Ir susijuokė, matyt, kažką pagalvojusi apie galą ar grįžimą, ir pagaliau kaip žmogus ramiai pažiūrėjo į mane ir atsiduso:

– Vis tiek galas, ar ne? – lyg kažko dar abejodama, paklausė manęs, ir aš liūdnai linktelėjau galva.

Tada ji išrišo kaspinę iš plaukų ir padavė man:

– Jeigu jis mane užmuš, nors kaspinas liks...

Aš laikiau kaspinę saujoj ir neatgniaučiau pirštų, lyg jie būtų suparalyžuoti, visą šitą ilgą naktį, kurią prisiminus man paširpsta oda ir aš žiūriu tik į kampą arba niekur nežiūriu. Liuką dar sykį pakartojo, kad vis tiek, vis tiek galas. Aš dar sykį liūdnai linktelėjau galva. Ir tik tada supratau, ką reikės daryt. Ir man iš karto užtirpo kojos.

Mes, nežiūrėdami vienas į kitą, rengėmės tamsoj, ir aš, pamenu, nesusiprotėdamas atsegt savo marškinių, liūdnai plėšiau rankovę. Kažkur tamsoj mojavo nuo kryžiaus koja Peliūkštis, ir man atrodė, kad aš tebesiūbuoju pakabintas už plaukų...

Apsikabinkit, šaukė naktis, bet man buvo liūdna lyg prieš mirtį, ir aš ėjau užtirpusiom kojom, užtirpusia galva link nuodėmės slenksčio ir niekaip negalėjau jo peržengt. Aš nemoku, sumurmėjau, bet Liuką tylėjo. Aš nemoku, dar beviltiškiau pakartojau, bet Liuka nė nekrustelėjo. Ir tada aš, pamenu, pravirkau ir pasakiau sau, kad štai atsikelsiu, nueisiu į virtuvę ir susirasiu stalinį duonai pjaustyti peilį. Ir aš iš tikrųjų atsikėliau, kai man atrodė, kad Liuka jau užmigo, ir ieškojau virtuvėj tarp puodų ir lėkščių to visai jau sudilusio, bet aštraus ilgo peilio. Prisiminiau savo tikrą tėvą, savo tikrą motiną ir pagalvojau, jog jiems tik palengvės, kai aš nebekainuosiu jau nė trisdešimties rublių. Juokai juokais, bet iš tikrųjų bučiau atgulęs šalia Boleslovo, jei ne Liuka. Ji priėjo tyliai, ištraukė peilį, įmetė jį atgal į puodą su vandeniu ir, lyg niekur nieko nebūtų atsitikę, nuvarė mane į lovą. Ir jau naktis nebešaukė apsikabinkit, ir Liuka sėdėjo galvūgaly, glostė mano įkaitusius plaukus.

– Liuka, ar tu dabar draugausi su manim? – paklausiau, bijodamas pažiūrėt į ją.

– Jeigu jis neužmuš manęs...

Ir mes gulėjom įsitempę, ir Liuka paėmė mane už rankos, lyg mes būtumėm susiruošę pasivaikšiot, ir žiūrėjom į tamsą, ir kažkur čia pat... kažkur čia pat, lyg dulkėtoj lentynoj tarp rašaluočių dienoraščių, apmusijusių Boleslovo medalių, spalvotų akmenukų, kažkur čia pat pašėlusiai daužėsi ir spurdėjo dar gyva vaikystės širdis.

Ir tada mes išgirdom lėtus žingsnius per tėvo, motinos kambarius, paskui jie nutilo, atsargiai girgžtelėjo senelio kambario durys – žingsniai artėjo prie mūsų, ir aš suspaudžiau Liukos ranką.

Kaminskas lėtai pravėrė duris ir sustojo prie slenksčio su lauko durų spyna rankoje. Jis žiūrėjo į mus paraudusiom nuo nemigos, iškankintom akim ir alsavo pravirom lūpom, ir mes jautėm slogų, spaudžiantį prie žemės vyriško prakaito ir degtinės kvapą, įkvėpėm jį lyg tirštus ir slogius chloroformo garus, ir tada pajutom, jog atėjo galas, – nes mūsų kojos buvo netoli nuodėmės slenksčio, – ir suskilusios lūpos prasivėrė ir išleido iš burnos riešutų kvapą, bet, užuot sakiusios ŠKAC, ŠKAC, MIRTIE, ištarė AMEN....

– Aš nieko nesulaužiau, – pasakė Kaminskas ir vėl nutilo, paskui padėjo spyną ant stalo, nusiėmė kepurę ir, įbedęs akis į Liuką, priėjo prie lovos, sugniaužė antklodės kampą ir iš lėto, atkakliai patraukė ją į save. Liuką susirietė į kamuoliuką, ir buvo girdėti tiktai dusulingas, chloroformu trenkiantis Kaminsko alsavimas. Kaminskas sustingęs žiūrėjo į nuogus ir liesus mano pečius, suriestas Liukos kojas ir alkūne braukė sau per plačią, prakaito lašeliais išpiltą kaktą. Jis apžiūrėjo visą kambarį, lyg mane patį, beginklį ir nuogą, – sienas, lubas, grindis, knygas lentynoje, burinį laivą su margom, iš skiautelių pasiūtom burėm, sutrūkusio būgno rėmus ir azoto rūgšties butelį, užkimštą guminiu žinduku. Tada jis paėmė nuo kėdės

Liukos suknelę, išvertė ją. Paskui užmovė Liukai ant kaklo, suieškojo jos rankas, prakišo pro suknelės rankoves ir pasodino ją kaip negyvą, skudurų ir pjuvenų prikimštą lėlę ant lovos krašto.

– Aš nupirkau tau batukus, – pasakė Kaminskas ir nerangiai atsitūpė prie Liukos kojų, – pagalvojau, kad reikia naujus nupirkt, nes šituos visai sunešiojai.

Jis ištraukė iš kelnių kišenių po naują, laku ir varinėm grandinėm blizgantį batuką ir užmovė Liukai ant kojų.

– Nespaudžia?

– Ne, – vos girdimai atsakė Liuką.

– Tai galim eiti...

Kaminskas paėmė Liuką už rankos, pažiūrėjo į mane ir kita ranka užmetė antklodę:

– Aš nieko nesulaužiau... aš vėl įsuksiu spyną į duris...

Ir išėjo su Liuka ir spyna, palikęs tik neaiškų, lyg perdegusios degtinės, lyg vyriško prakaito kvapą, ir aš gulėjau suglebęs, tarytum negalėdamas atsigaut nuo narkozės, ir alsavau pravirom lūpom...

Kaminskas įstatė spyną į duris ir stropiai priveržė kiekvieną sraigtelį, o Liuka stovėjo lauke, už durų, su naujais blizgančiais batukais, kokių dar niekas neregėjo mūsų miestelyje.

– Tu esi... tu niekados... tu niekados už tai... – Liuka verkė be garso, tik trūkčiojo jos pečiai ir drebėjo lūpos, ir ji pašnibždom, visai praradusi balsą, rėkė Kaminskui į nugarą: – Tu niekados nepateksi į dangų!

...Kapinėse varnos suka lizdus, kapinėse rūdija skardiniai vainikai ir vaikigaliai lupinėja nuo tvorelių švininius antgalius, kapinėse visi ilsis panašiai ir vienodai, tik Boleslovas kitoniškai, po raudona, aliejiniiais dažais išvedžiota žvaigžde. Ir čia, kaip sakoma, Boleslovas žengia ne į koją su miestelio visuomene. Boleslovo kapas užverstas lapais, šiukšlėm ir prislėgtas sunkia, nulūžusią medžio šaka. Purškia lietus, varnos tupi pašiurpusios, tėvas grėbia lapus ir tempia šakas į patvorį, kol sušyla ir nusivelka paltą ir padeda ant suoliuko skrybėlę. „Štai imsiu ir parkrisiu... štai imsiu ir parkrisiu“, – kartoja mano tėvas. Jo švarkas permirksta kiaurai, ir jis liūdnai matuoja savo pulsą.

Per kapines su kastuvu ant pečių eina žmogus, ir jo nepaprastai raudonas veidas iš tolo tėvui šviečia.

– Broliukai būsit, ar šiaip giminės? – klausia žmogus, rodydamas galva į Boleslovo kapą.

Tėvas gailiai šypteli, apsivelka paltą, užsideda skrybėlę, ima skubiai raustis švarko kišenėje ir ištraukia suglamžytą rublį:

– Neturiu sveikatos...

Žmogus raudonu veidu pavarto rublį ir įsikiša į kišenę.

– Aptvarkykite kapelį, išpurenkite... – tėvas, žiūrėdamas kažkur virš kapinių medžių, pasistato apykaklę ir įtraukia galvą į pečius.

Aptvarkykite... išpurenkite, aptvarkykite, išpurenkite...

Kapinėse varnos suka lizdus, kapinėse rūdija skardiniai vainikai, ir vaikigaliai lupinėja nuo tvorelių švininius antgalius, kapinėse visi ilsis panašiai ir vienodai...

Žaiskit, žaiskit, mano mieli, elektros lemputėm

Čia pas mus pila ir pila nuo ryto iki vakaro šaltas toks, pakaruokliškas lietus, o ten, pietuose, kaip rašo man Aliukas Šovinis, „saulė nenuėina nuo dangaus“ ir žydi magnolijos ir visokie kitokie gražūs kvepiantys medžiai. Irena Meškutė pagimdė negyvą vaiką, bet ir ji nepamiršo pasiųst man širdingiausių linkėjimų ir nuotrauką – jų saulėto ir magnolijomis kvepiančio gyvenimo akimirką. Aliukas Šovinis stovi akinamai baltomis kelnėmis, dryžuotais atlapais, marškinėliais ir, santūriai šypsodamasis, vienoj rankoj laiko languotą lagaminą, o kita ranka spaudžia Irenos Meškutės pirštus. Ji merkiiasi nuo saulės, atrodo pritrenkta ryškios šviesos ir begalinės jūros spindėjimo, tokia maža, smulkutė kaip žvirblis. Nieko nepadarysi, laimingi žmonės vaikšto su baltom kelnėm, o aš drybsau lovoje darbiniais, grioviams kasti tinkamais džinsais ir mėstau laisvalaikiu, kai miegu ir kai nemiegu, apie gyvenimą ir kitokius niekus. Ir jeigu nenustos lyt, reikės pasikart.

Rytą įlekia pro langą drėgnas lapas ir nusėda ant veido. Gatvėje burzgia sunkvežimis, aš pašoku iš lovos ir matau liuką prie vartų. Kaminskas sėdi kabinoje, o Peliūkštis viršuj, tarp spintų, veidrodžių ir puodų, įsitaisęs ant sofos su dviem elektros lemputėm rankose.

Tėvas praveria kambario duris ir susijaudinęs sako:

– Ten ji, Kaminskaitė, tavęs laukia.

– Žinau...– sumurmu. – Žinau ir be jūsų... palikit mane ramybėje.

Kaminskas kabinoje sulanksto laikraštį, ir garsiau suburzgia motoras. Liuka prikanda lūpą, grįžteli į mašiną, aš basas kaip stoviu išlekiu į kiemą ir uždusęs šūkteliu:

– Liuka!.. Liuka, palauk!

Ji atsigręžia, lyg norėdama pulti prie manęs, bet sustoja, ir mes abu apsidairom ir nuleidžiam akis, nes Kaminskas, išlipęs iš kabinos, ir šoferis, ir Peliūkštis su dviem elektros lemputėm rankose, ir mano tikras tėvas, ir net mano išoperuota motina tarpdury, ir mieli kaimynai už tvoros, ir šiaip malonūs pažįstami gatvėje spokso į mus ir laukia spektaklio.

Aš susikišu rankas į kišenes ir sakau, išstumdamas šypsena kaip sulytą ir priplaktą šunį:

– Tai išvažiuoji?

– Išvažiuoju, – šypteli Liuka ir skėsteli rankomis.

Liukos batai blizga laku ir varinėm grandinėm, ir iš viso ji visa žvėriškai graži ir šventiška blizganti, ir jos akys taip pat blizgančios, lyg turėtų keturiasdešimt laipsnių temperatūros. Užaugo ir, kaip sakoma, dar labiau išsiskleis ir išgražės, nors mes visi tuo tarpu galbūt ir kapuose ilsėsime.

– Laimingai! – sakau.

– Laimingai! – sako Liuka ir žiūri man į kojas, – nevaikščiok basas, žemė šalta.

– Nieko, – nusijuokiu, – aš užsigrūdinęs.

Liuka sėda į kabiną, Kaminskas pasislenka, ir sunkvežimis pradingsta iš mano akių amžinai, ir paskutinį iš Kaminskių matau Peliūkštį, žongliuojantį su dviem elektros lemputėm.

Ir vėl, velniai griebtų, pradeda lyt.

Negrįžk, Liuką, negrįžk, mano gyvenime, niekad

Buvo tylu, ir begalinė, lyg išretinta erdvė priešais, į šoną ir už nugaros spengė ausyse – jokio garso, negirdėt net vėjo, kuris nešė aštrias žemės dulkes ir lyg skutamaisiais peiliukais pjaustė akis.

– Aš baigiu apakt! – Liuka užsimerkusi skaičiavo šovinius ir valė nuo jų smėlį.

Jie artėjo tai pradingdami, tai vėl pasirodydami priekyje, šone ir už nugaros, aštrūs ir mirgantys lyg dulkės, ir staiga išdygo čia pat, ranka pasiekiami.

– NO PASARAN! – suklykiau, Liuka pakibo man ant kaklo, ir aš, nusimetęs antklodę ir atsimerkęs, pamačiau, jog baigiu praryt raudoną Liukos kaspiną.

Užsidegiau stalinę lempą, kaspinas buvo šlapias ir sudriskęs nuo kramtymo, o mano skrandį pradėjo trauktyt skausmingos spazmos, lyg tuoj vemčiau. Atsikėliau iš lovos ir, lėtai grabinėdamasis sienų, lyg mano senelis, keičiantis pinigams, išslinkau iš kambario.

Virtuvėj degė šviesa, ir aš girdėjau vienodą taukšėjimą.

Mano tėvas dryžuota pižama ir aštriom kaip nupešto paukščio sparnai mentėm palinkęs skaldė plaktuku riešutus ir metė branduolius į stiklinę permatomą lėkštę. Jis atsistojo lyg mokinys, nusiėmė akinius, nušluostė į pižamą, vėl užsidėjo ir droviai pasakė:

– Šiandien tavo gimimo diena... Aš prisiminiau, kad tu visada mėgdavai riešutus...

– Tai tu iš tikrųjų prisiminei? – paklausiau nustebęs ir gerokai susijaudinęs.

– Pabandyčiau iškept riešutų duonos. Gal ir pavyks... – šyptelėjo tėvas ir skėstelėjo rankom. – Tik riešutų mažoka, per vėlai susigriebiau.

Paskui atsikėlė iš lovos mano motina ir pažiūrėjo, pravėrusi duris. Ji buvo basa, žemuogėm išmargintais ilgais naktiniais marškiniais ir šypsodamasi rodė žvilgsniu į mano tėvą. Tada uždarė duris, bet greit sugrįžo į virtuvę ir padovanojo man baltas kelnės, kokias nešioja tik žokėjai, bokso teisėjai ir kai kurie laimingi žmonės.

– Tik nespėjau dar atsiulėt...

Aš apsimoviau baltom kelnėm, buvau gerokai sulysęs, ir jos man buvo per plačios. Ir mano tėvas padėjo plaktuką į šalį ir įdėmiai nužvelgė mane nuo juosmens iki kojų.

– Gražios kelnės, tik gal kiek nepraktiškos.

Galbūt iš tikrųjų su tokiom kelnėm mūsų miestely vaikšiotum lyg balta varna ir tave greitai apdrabstytų purvais, nes nesi nei bokso teisėjas, nei žokėjas, nei... nei...

Susėdom už stalo ir pradėjom švęst mano gimimo dieną, ir mano motina ilgai pasakojo, kaip gimdė mane ir kad aš galėjau gimt negyvas, kaip dujom apnuodytas Irenos Meškutės vaikas. O tėvas pasakojo, kad jis penkis kartus lakstė nuo ligoninės iki namų, nuo namų iki ligoninės su antklode, vystyklais ir kad kareivis su šautuvu palaikė jį miškinių ryšininku.

– Ačiū jums, tėvai, – pasakiau, – ir tau, Elyte, kad manęs nepamiršot.

– Ką tu šneki, – susijaudino ir net paraudo mano tėvas. – Aš ne toks jau baisus sklerotikas, kad tave pamirščiau.

Elytė tik šypsojosi ir negalėjo juoktis, nes jai dar skaudėjo siulė.

Buvo dvylikta valanda, kai aš apkabinau savo tikrą tėvą ir savo tikrą motiną per pečius ir pasakiau:

– Tegū man nudžius ranka, jeigu aš pamirščiau jus, tėvai, ir tave, Elyte.

Ir jie nuėjo miegot, gręžiodamiesi ir negalėdami atsižiūrėti į savo tikrą sūnų.

Sutvarkiau virtuvę, išploviau indus, sušlaviau tuščius kevalus ir pasėmiau saują tėvo išgliaudytų riešutų: jie buvo pernykščiai, sudžiūvę, susitraukę ir kartūs – tai ne tie riešutai, tai ne ta riešutų duona, kurios galbūt niekados iš tikrųjų nebuvo ir niekada nebus.

Užgesinu virtuvėj šviesą ir, lėtai kramtydamas riešutus, sakau:

– Negrįžk, Liuka, negrįžk, mano gyvenime, niekados...

Paskutinis skyrius

Finkelšteinas nuo pat vaikystės buvo žydas ir nuo pat vaikystės kirpo plaukus. Finkelšteinas išskleidė naują paklodę, apgaubė mano rankas, kojas, pečius, palikdamas tik galvą, ir paklausė:

– Kaip?..

Aš pagalvojau ir liūdnai šyptelėjau:

– Plikai, varykit plikai...

Už krosnies džiūvo šlapios malkos ir iš sugadinto radijo taško stengėsi prasimušt tolima, lyg vasaros žiogų čirškimas, smuikų muzika.

Finkelšteinas suleido pirštus į mano plaukus, pakraipė galvą ir įjungė elektrinę kirpimo mašinėlę. Plaukai krito ir slydo iškrakmolyta paklode žemyn, ant grindų. Finkelšteinas papūtė į mano pakaušį ir pasakė uždusęs:

– Auksas, ne plaukas.

O aš velniai žino kodėl staiga pasiutusiai susigraudinau, suspaudžiau saujoj kuokštą nuosavų gaurų ir begėdiškai prieš veidrodį, viešai ir jūliai apsižliumbiau, visa laimė, kad dar tyliai, be garso, kaip ciuckis, batu smagiai užvažiuotas.

Finkelšteinas išjungė elektrinę kirpimo mašinėlę, nupurtė plaukus ir, žiūrėdamas tik į veidrodį, nušluostė paklode mano drėgną veidą.

– Dešimt kapeikų, – pasakė Finkelšteinas ir išmušė kasoje kvitą.

Aš padaviau jam pinigų, apsilikau paltu, Finkelšteinas atidarė duris, ir aš išmoviau balta ir šlančia galva, o iš dangaus sukdamasis krito pirmas šių metų sniegas...

Tegu sninga, ir iš viso... Ak, pasikarkit, pasikarkit su tuo savo sniegu...

DUOKIŠKIS

Duonos vežimas

Dar ne viską patyrėm ir esam kvaili, dar mažai išsišaudėm ir išsiskerdėm. Žemėj medžiai raizgo savo šaknis ir čiulpia, ačiū dievui, gyvastį ne iš mūsų, o iš kitų kaulų... Ačiū dievui, Duokiškio kepykloj tebekepa forminę duoną – pluta atšokus, o viduj šlapia, po kepalą vienam žmogui, o kas prisiveda vaikų, savų ar svetimų, tai ir vaikus už žmogų paskaito...

Dar nieko neleidžia krautuvėn, bet užtat pasklinda geras gandas, kad Rapolas Pulmonas, ne per smagiausiai girtas, jau nujojo kepykon ir tuoj tuoj veš duoną. Eilė iš karto suezeliuoja, išbrinksta, aplimpa vaikais, seneliais ir kitokiais prielipais.

O Rapolui Pulmonui lyg ir šalta kažko, lyg ir liūdna – stovi, ir tiek, kepyklos tarpdury. Duona Jau pakrauta į duonos vežimą – skarda ir geležim apkaustytą būdą, – ir raktas Pulmono kišenėj; kepykloj pragariškas karštis, ir jo dukte su vyriškom paraitotoms kelnėm verkia prie užiančios krosnies, jis žiūri į tešla aplipusį jos kelnių užpakalį ir sako:

– Baisus čia daiktas, kad išgėriau...

Gerai, sako, gerai, užsimaukšlina ant akių vokiškus motociklininko ar lakūno akinius, gurkšteli dar iš butelio, užkemša jį popieriniu kamščiu ir visai jau nebežino, nuo ko jam taip graudu: ar nuo verkiančios dukters, ar nuo tešla aplipusių jos kelnių... Belieka tik užsidėt odinį lakūno šalną. Ir akiniai, ir šita odinė kepurė vokiški, ir jo arklys irgi, matyt, toks pat – duonos pluta guli jam po kojom, o nei užuodžia, žaltys, nei mato.

Rapolas Pulmonas užsiropščia ant duonos vežimo pasostės, šmaukšteli arkliui botagu ir nori riktelt smagiai kaip visados, prieš tai liežuvium seilėse išvoliodamas žodžius lyg kokius kukulius ar nuluptas silkes miltuose: Nuo, padla! –

nes ir odinis šalnas, ir rūstūs akiniai, dengiantys vos ne pusę jo raudono, papurtusio veido, pro kurių drumstus, suraižytus stiklus jis žvelgia nuo duonos vežimo aukštybių į mirtingus, eilė besitrinančius duokiškėnus, suteikia jam nemaža smagumo... Taigi taigi, Rapolas Pulmonas ne vakarykštis Rapoliukas, taigi, ir Rapolą Pulmoną į žmones išvedė šitas arklys, šitas šalnas ir šitie akiniai.

Nuo, padla, piriot! – smauksi Rapolas Pulmonas botagu, bet nėra jokio džiaugsmo... O kepykla, galima sakyti, visai už miesto, ir iki krautuvės pakol nuvažiuosi per visą Duokiškį, žiūrėk, ir visai sutems. Šalia kelio skardinė lenta su miestelio pavadinimu. Taigi Duokiškis, kas gi daugiau, perskaito Rapolas Pulmonas, nors pro akinius nieko gerai neįžiūrėsi, – Duokiškis, Duokiškis... vienas duoda, kitas kiša... Gerai, gerai, sumurma Rapolas Pulmonas, pateliūskuoja butelį duona trenkiančios naminės, išbaigia tuos kelis paskutinius gurkšnius ir panarina galvą. Žinoma, nėra ko peikt – pasidaro lyg ir geriau, ir smegenys kiek apšyla, ir nebe taip tuščia, tik arklio pasturgalis kažkodėl jam vis graudžiai dvejinasi su plačiom, tešla apskretusiom dukters kelnėm...

O kaip užmigo, o kaip atsibudo, Rapolas Pulmonas nepamena, tik pajunta sūrią drėgmę ant savo veido, pramerkia akis, mato – guli ant žemės, o nei arklio, nei duonos vežimo nėra kvapo, ir kažkas vis spigina lempute į akis. Nori stotis, bet iš viršaus sunki ranka spusteli, ir jis lieka klūpot ant kelių – nusiima akinius ir šluostosi veidą ir trina į rankovę akinių stiklus. Vyras baltais marškiniais, aukštas, gal iš apačios Rapolui Pulmonui dar aukštesnis, negu iš tikrųjų, geltonais iki pečių plaukais, garbiniuota barzdele, įdubusiais skruostais, žiūri maloniai žemyn į Rapolą Pulmoną iš po primerktų akių, ir nuo tamsių šešėlių jo veidas atrodo dar labiau susmailėjęs ir sielvartingas, ir gražus gražus – visai kaip iš Duokiškio bažnyčios altoriaus.

– Jėzus! – išsprūsta Rapolui Pulmonui, ir jis pats išsigąsta šitos minties, ir vėl viską permeta galvoj: jeigu girtas suvisai būčiau, tada kitas reikalas... kitais kartais ne tiek išgerdavau, o dabar nei arklio, nei duonos, nei menkiausio Duokiškio žiburėlio, tik miškas ir akmenys aplinkui, ir šitas vyras, galima sakyti, kaip iš altoriaus išlipęs... Taigi, geriau nespurdėt per daug ir klūpėt, jeigu jam tas patinka.

– Nesiginčysiu, aš tamsus žmogelis, – atsargiai, iš tolo pradeda Rapolas Pulmonas. – Gal aš visai apžlibau, bet jeigu tamsta iš tikrųjų Jėzus, tai kur tada mano arklys?..

Tas kažko susijuokia, pakraipo galvą ir paskui ramiai su panieka sako:

– Aš ir esu Jėzus, o tu ką, tiek prisisprogai, kad Jėzaus nuo žmogaus neatskiri?

– Kaipgi kitaip... – nudžiunga Rapolas Pulmonas. – Nemanykit, aš iš karto supratau, bet kol susigaudai...

Jėzus susikiša palaidus, išsipešusius marškinius už kelnių diržo ir kaire ranka užsisagsto klyną. Ir tada Rapolas Pulmonas vėl lyžteli lupas ir sako giliai įsižeidęs:

– Jėzau, tai kodėl mane apšlapinai?

– Ar aš? – labai maloniai klausia Jėzus gražiu gražiu kaip reta veidu. – Aš gi tave tik pagirdžiau ištroškusį...

– Nieko sau gėrimas...

– O kuo gi tave girdyt? – nustemba Jėzus. – Gal vyneliu? O gal išsunkt naminės?

– Kaltas, – sumurma Rapolas Pulmonas. – Varau, prisipažįstu, kombinuoju kepykloj ir varau... Ir duktė nepatenkinta.

– Gerai, Pulmonai, gerai, – Jėzus paglosto odinę Pulmono galvą. – Iš valdžios galima vogtl.. Teisingai... Valdžiai būtų neramu, jei nieks nevogtų!..

– Tai ir aš taip dukteriai sakau, – atsidūsta Rapolas Pulmonas ir visai įsidrąsina: – Ponas Jėzau, jeigu jūs esat tikras Jėzus...

– Vis dar netiki?

– Tikiu, tikiu, – karštai sušunka Pulmonas. – Bet dėl viso pikto... kad dar labiau tikėčiau... Aš daug neprašau...

– Tai ko nori... Sakyk, sakyk greičiau, – Jėzus rąžosi ir dairosi į šonus, užgesinęs savo lemputę.

– Ak ponas Jėzau, jums tai nieko nereiškia... Na, jeigu, tarkim, aš porą trejetą maišelių kepykloj nukombinuoju, o jūs, taip sakant, padengiat, ponas Jėzau, trūkumą...

– Neblogai, neblogai sugalvota, – kraipo galvą Jėzus ir ima kažko niršt, ir jo balsas auga ir ima aidėt kaip bažnyčioj: – Neblogai, gyvatės, neblogai sugalvota... Sukombinuosit iš valdžios sau gyvenimėlius, o aš jums stebuklus dar turiu daryt?.. Gerai, gerai, Pulmonai, Jėzus yra geras, Jėzus dar ne tokių stebuklų pridarys!..

Ir išgaruoja tamsoj.

Rapolas Pulmonas nori keltis, bet vėl išgirsta kažkur jau iš už nugaros Jėzaus balsą:

– Klūpėk, Pulmonai, klūpėk, pasakysiu, kada gana... Ir Pulmonas klūpi, klūpi, kol užtirpsta keliai, neiškenčia ir atsistoja.

– A, kam man tie stebuklai, bile arklį surasčiau...

Ir nuėjo maždaug ton pusėn, kur nubėgo Jėzus, patyliukais šaukdamas:

– Kuze... kuze... kuziukas, kur tu prapuolei?..

Ir burnoj vėl bjaurus sūrumas, ir vėl ima degint nuoskauda:

– Pagirdė, vadinasi... Tai kas kad tu ponas Jėzus, o aš tik Pulmonas... Negi galima šitaip juoktis iš paprasto darbo žmogaus?.. Ir durnas buvau, kad prašiau, prasitars kam, kad ir iš neblogos valios, o dabar tokie laikai, tokie laikai, kad... uhuhu!

Pasirodo, teisingai eita, miškelis kaip ir baigėsi, ir čia pat už kelių žingsnių Rapolas Pulmonas atsitrenkia į duonos vežimą:

– Tokie laikai... tokie laikai...

Pagrabalioja arklį, užsiropščia ant vežimo, pasistojęs dešinėj išvysta retus Duokiškio žiburėlius ir visai sunerimsta: dargi tokia galybė kelio iki krautuvės. Ir, drąsindamas save, tyčia garsiai ir žvaliai sako tamsiam rudens dangui, juodai miško sienai, mirksintiems Duokiškio žiburėliams ir neaiškiai, vis augančiai baimei, kuri, ištirpusi nakty, gražiu gražiu kaip reta Jėzaus veidu seka iš po primerktų akių kiekvieną jo krustelėjimą:

– Tokie, tokie laikai... būdavo, įkiši ir palaikai... Nuo, padla, piriot, padla!

Bet duonos vežimas barška persikreipęs, girgžda visais sąnariais, arklys plėšiasi iš pavalkų, net kriokia, o jie vos juda į priekį, ir kol pagaliau prisikasa iki kelio, Pulmonui pačiam eina putas iš nosies. Vėl pradarda pro lentą su miestelio pavadinimu, sėkmingai nusileidžia į pakalnę. Piriot, padla! – šaukia Rapolas Pulmonas, ir botagas čaižo, kapoja tarytum ne arklį, o tik tirštą rudens tamsą, ir ratai pagaliau ima šokinėti Duokiškio grindiniu.

– Pulmonas atvažiuoja! – pasklinda gandas.

Krautuvę jau laikas uždaryt, bet gal vis tiek pardavinės, gal vėlai iškepė – ir todėl niekas nesiskirsto, tik dar labiau spaudžiasi eilėje, kad nė viena nei gyva, nei mirus dvasia negalėtų įsisprausti be eilės.

Pulmonas pliekia ir pliekia botagu net atsistojęs, arklys sunkiai švokščia, ir Pulmonui atrodo, kad kažkas tyčia tempia duonos vežimą atgal, įsikabinęs ratų.

– Kad tik privažiuotumėm, kad tik privažiuotumėm! – kartoja jis. – Priduot duoną ir bėgte namo!

Prie krautuvės nušoka nuo pasostės, puola prie arklio, tas jau griūna ant šono ir daugiau nebesisikelia, ir tada Rapolui Pulmonui šmėkšteli keista mintis – skubiai atrakina duonos vežimą, čiupinėja kažką, įkišęs ranką į vidų, uosto ir visai nebeužuožia šilto ir gero duonos kvapo, nes ten, duonos vežime, ne duona, o akmenys.

– Jėzau, Jėzau, – suvaitoja Rapolas Pulmonas. – Vajėzau, Jėzau. Tai štai kaip išeina... Nei arklio, nei duonos!..

Žinoma, Pulmono neužmuš akmenimis, ne, tik Povilas Pernaravičius, Rapolo Pulmono antros eilės pusbrolis, suareštuos jį su visais akmenimis, uždarys daboklėn – ir ištirs, išaiškins, išryškins visą šitą reikalą iki panagių, ir kad užriks tada, galingu savo kumščiu trankydamas į stalą: „Aš tau ne Poviliukas, o tu man ne Rapoliukas... Ir pamiršk!.. Aš tau ne teta, tu man ne dėdė, jei liaudies duona, galima sakyti, iš savo rankų klasinį priešą pašėrei!“

Ir prieš išleisdamas prigrūs Rapolui Pulmonui kišenes akmenų, įbruks į rankas plokščią akmenį ir lieps graužt... Ir pravirks Rapolas Pulmonas, Jėzaus vardą kartodamas, kruvinom ašarom pravirks ir atmuš dantelius į kietą akmenėlį...

Saulius Šaltenis, *Apysakos*, Vilnius: Vaga, 1986, p. 5–55.